

Dr. EUGEN NICOARĂ
VREDNICII MUREȘENE

Dr. EUGEN NICOARĂ

PREȘEDINTELE „ASTREI” REGHIN, MEMBRU ÎN CONSILIUL SUPERIOR AL F. R. N.

VREDNICII MUREȘENE

REALIZĂRI ROMÂNEȘTI

ÎN JUDEȚUL MUREȘ

1920 - 1940

O SUTĂ DE IMAGINI

EDITURA DESPĂRȚĂMÂNTULUI „ASTREI” REGHIN

Dr. EUGEN NICOARĂ

VREDNICII MUREȘENE

REALIZĂRI ROMÂNEȘTI

ÎN JUDEȚUL MUREȘ

1920 - 1940

O SUTĂ DE IMAGINI

EDITURA „CONSTANTIN ROMANU-VIVU”

TÂRGU-MUREȘ

2017

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NICOARĂ, EUGEN - **Vrednicii mureșene** - Realizări
românești în județul Mureș, 1920-1940. – Târgu-Mureș
: Editura „Constantin Romanu-Vîvu”, 2017

ISBN 978-606-94167-6-1

Cartea s-a editat după originalul pus la dispoziție de
Ilarie Gh. Opriș, președintele Asociației Culturale „Sfântu Gheorghe”
din comuna Sângeorgiu de Mureș și cu sprijinul Asociației culturale
„Constantin Romanu-Vîvu” din municipiul Târgu-Mureș, președinte
Constantin Valentin Bretfelean.

Reeditare prin tehnoredactare computerizată: Alexandru Tcaciuc, 2017

Volum dedicat împlinirii, în anul 2018,
a unui secol de la înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918

Tiparul executat la INTERMEDIARIA GROUP
Târgu-Mureș, str. Revoluției, nr. 8, telefon 0265-216666
ROMÂNIA

I.

S'au împlinit douăzeci de ani dela înfăptuirea visului milenar, dela Unirea sfântă care a sfărâmat lanțurile robiei de veacuri și a rupt cătușele suferințelor și a tuturor umilințelor pe cari le-au îndurat slăviții noștri înaintași.

Odată cu Unirea s'au ivit zorii zilelor înseninate de libertate și de avânt, de creație și de sbor către sferile idealurilor și a chemărilor destinului nostru istoric.

Din milioane de piepturi românești a izbucnit către Ceruri rugăciunea de slavă pentru izbăvirea din ruină și din întunec, din prăbușire și din besnă. Din milioane de suflete s'a înălțat la Ceruri dorința de înălțare și de biruință, dorința după lumină și progres.

Mii și mii de brațe eliberate s'au încleștat pe uneltele cari cioplesc și clădesc piatra unghiulară pentru a înălța cetatea Neamului, pentru a clădi Veacul cel Nou, pentru a zidi Țara-Nouă.

Mii și mii de energii, deslănțuite, au țâșnit cu forțe irezistibile să creeze prin avântul lor viu și creator, tot ceace

înaintașii au fost împiedecați să înfăptuiască și să clădească, tot ceea ce înaintașii au fost înnăbușiți să construiască, spre potolirea dorului lor sfânt de Țară, de Neam și de Lege.

Credința, voința și energia înlănțuită a înaintașilor martirizați, devenită acum liberă, și-a luat sborul cel mai îndrăsnit către creasta menirilor istorice.

La orașe și la sate, în toate părțile, se produc înfăptuiri minunate, cari uimesc pe trecător, cari umplu de mândrie și de încredere pe fiii Neamului, cari revarsă admirație în sufletele prietenești și impresionează pe dușmani.

Grandoarea înfăptuirilor este atât de măreață, numărul lor este atât de copleșitor, încât ele cu dreptate constituie certificatul cel mai strălucit al vredniciei înfăptuitorilor și al puterii de creație plină de vigoare a Neamului întreg.

Rapiditatea care le-a așezat în văzul lumii este atât de extraordinară, încât se pare că ele nu sunt rodul muncii și al jertfei celor două decenii, ci a mai multor secole.

Intr'adevăr înainte vreme, nici mai multe secole, în totalitatea lor, nu s'au putut mândri cu înfăptuiri așa de mari și așa de numeroase, ca cele două decenii ce s'au scurs dela Unire.

Dacă am face o comparație între timp și realizări, luate din viața altor concetățeni, depe cuprinsul aceluiaș teritoriu, s'ar evidenția cu ușurință că realizările românești din cele două decade întrec prin număr și valoare orice asemănare.

Această constatare devine și mai îmbucurătoare, dacă privim că înfăptuirile spiritualității românești nu se restrâng numai la un anumit teritoriu, la unele centre mai însemnate, ci ele se înalță cu falnică strălucire pe întreg cuprinsul teritoriului transilvan, și chiar și pe întreg pământul etnic românesc.

Bineînțeles, cadrul preocupărilor noastre nu ne permite să facem enumerarea tuturor creațiilor românești postbelice.

Nici nu urmărim dealtfel un asemea scop. De altminteri nici nu ne-ar sta în putință să facem această documentare de o atât de mare valoare. Călătorind și cutreerând prin Țară, oricine se poate documenta singur asupra acestui adevăr îmbucurător.

Și cine oare nu rămâne impresionat până la lacrimi, stârnite de bucurie și de mândrie, când se vede în fața mărețelor clădiri din **Clujul-românesc: Catedrala ortodoxă, Colegiul Academic, nouile Clinici universitare Carol II, sau mărețele clădiri dela Alba-Iulia** cu catedrala încoronării, impunătoarele catedrale din **Turda, Huedin, Sighișoara, Odorhei, Satu-Mare, etc. etc.?**

Toate aceste realizări postbelice sunt de o măreție uluitoare și stârnesc atâta mândrie națională, încât trebuie să te închini evlavios în fața Cerului, cântând psalmii cei noi de slavă și de mulțumită.

În acelaș timp ele au puterea și darul de a exalta și întări credința în viitorul Națiunii, care și-a știut arăta vitalitatea și vrednicia sa în decurs de două decenii, și pe acest teren, în cea mai puternică măsură. Și încă într'un grad atât de înalt, cum — fără exagerare — n'a dovedit nici un alt popor, în timp așa de scurt.

Admitem că la noi era mai mult de făcut decât în alte părți ale lumii, unde vieața n'a fost înnăbușită atâtea secole, unde robia n'a fost atât de grea și unde sclăvia s'a sfârșit de mult.

Este adevărat că la noi s'au ivit deodată toate lipsurile vieții naționale și s'au prezentat deodată toate problemele mari, de prim ordin, în fața generațiunilor cari au realizat cu lupta lor și cu sfântul lor eroism Unirea și România-Mare.

Înfăptuirea acestui ideal suprem cerea sforțări vrednice dela toți câți au fost învredniciți de Cer s'ajungă să trăiască aevea visul neimplinit pentru strămoșii noștri mucenici.

Peste tot, unde s'au adus aceste sforțări, s'au produs și realizările dorite, cari sunt cunună de mândrie a celor ce au suferit sub greutatea crucii izbăvitoare.

Dacă nu toți și nu în toate locurile și-au putut vedea rezultatele eforturilor și sacrificiilor lor în munca pentru înălțarea Patriei, asta nu înseamnă decât că nu le-a sosit încă ceasul așteptat și de ei.

Numărul acestor din urmă însă, este extrem de redus. Intr'adevăr nu este azi nici un oraș, nici o comună, în care să fi rămas pe vechile poziții luptătorii progresului românesc. Nu este localitate unde nu s'ar fi făcut o nouă citadelă a noilor idealuri, un puternic tranșeu de apărare a dreptului la viață pentru biruința Națiunii-Române. Nu le putem arăta pe toate.

Scopul nostru este altul. Preocuparea noastră este să arătăm, în parte, după modestele noastre posibilități, o serie din înfăptuirile stârnitoare de mândrie, realizate de românii mureșeni, în cele două decenii, cari au trecut dela Unire, fiind încununate aceste decenii cu laurii străluciți și glorioși ai creațiilor naționale.

Înfăptuirile mureșene constitue cel mai puternic criteriu, prin care poate judeca oricine, ritmul plin de elan care a însuflețit românii acestor mândre plaiuri bătătorite de un Petru Maior, Gh. Șincai, Al. Papiu Ilarian, Constantin Romanu-Vivu, Baronul L. Pop, Virgil Onițiu, N. Petra-Petrescu, Miron Cristea, primul Patriarh al României. Memoria lor și spiritualitatea lor luptătoare a însuflețit și a impins generațiile celor două decenii de după Unire la realizări demne de numele marilor înaintași.

Numai prin aceste înfăptuiri s'au apropiat de eroismul lor pilduitor și de jertfa lor de martiri ai idealurilor românești.

Este cel mai pios prinos de recunoștință ce-l aduc mureșenii după două decenii de credință și de muncă închinată Țării

și Regelui, memoriei strălucitelor figuri cari și-au dat contribuția lor de spiritualitate și de sânge la altarul jertfelor prin care ne-au izbăvit în ziua slăvitei Uniri.

Nu se poate imagina altă jertfă, care să-si nalțe fumul, în semn de bună-primire, către Cerul îndurărilor, unde se desfătă azi sufletele marilor vizionari, deschizători de orizonturi și izbăvitori ai Neamului lor oropsit atâtea veacuri, decât Catedralele și Bisericile străjuite de crucea pe care ei au purtat-o în suflet și au apărat-o; decât școlile și casele de cultură, pentru cari ei au stat gârboviți peste cărțile adevărurilor și drepturilor imprescriptibile românești.

Sufletele lor mari azi sunt mândre și saltă de bucurie, când privesc din Cer la glia sbuciumului lor pământesc și văd înlănțuirea mărețelor clădiri de folos obștesc, înălțate prin brațe și jertfe românești, spre slava lor și spre mândria Neamului, mândrie care a ars cu flăcări mântuitoare în inimile lor.

Este un adevăr istoric, foarte vechi, că fiecare epocă prețuește atâta cât prețuiește opera săvârșită de elitele muncitoare, cari au trăit muncind și au luptat isbutind în epoca respectivă.

Examinată prin prisma acestui adevăr istoric, epoca post-belică, din cuprinsul celor două decenii de după Unire, prețuește înzecit mai mult decât oricare altă epocă anterioară. Este mai valoroasă fiindcă elitele muncitoare ale națiunii au știut să descifreze taina cea mare și să cunoască de ce avea nevoie epoca lor, ca să fie înfăptuit fără nici o amânare.

În unele părți lipsurile erau simțite și înainte, dar nu era la dispoziție nici o posibilitate de realizare. În alte părți, chiar dacă s'ar fi găsit energia creatoare și toate posibilitățile de realizare, zăgăzurile puse artificial în calea lor, erau așa de

puternice, încât nici cu puteri de titan și nici cu forțe herculiene nu s'ar fi putut înlătura și zdrobi.

Un exemplu : nici nu ne putem imagina că s'ar fi admis vreodată, în era antebelică de sub dominație streină și vrășmașă, să se înalțe în inima orașului Tg.-Mureș, două impunătoare catedrale, Biserici naționale românești. Noi știm doar că în acele timpuri era primejduită existența modestelor bisericuțe de lemn, situate cu totul în afara cetății trufașe.

Iar azi, în piața orașului, se înalță, față în față, două Basilici, cari se întrec între ele în frumusețe de artă și în grandoare arhitectonică.

Pe semne și Cerul a voit așa, să se aducă prin aceste realizări o reparație istorică pentru nedreptățile trecutului.

Mereu am fost acuzați, și ni se aduce și azi învinuirea, că nu suntem un popor creator de cultură, că nu suntem factor de civilizație, că nu suntem elemente de construcție. Ei bine, toți câți îndrăsnesc să ne arunce noroiul pîsmei lor în față, n'au decât să deschidă aceste pagini, sau să alerge la fața locului unde se înalță realizările străduințelor românești din epoca scurtă a celor două decenii de după Unire și de sigur vor găsi motive să-și schimbe părerea preconcepută, să-și pună cenușa culpelor vrășmașe pe cap și să se minuneze de tot ce a fost capabil să înfăptuiască în sânul Națiunii întregite, un număr restrâns de energii eliberate.

Cauza invinuirilor nedrepte este alta. Scopul încă este cunoscut.

Cum să poți sbura când aripile îți sunt retezate? Cum să poți construi, dacă ai mâinile încătușate? Cum să poți creia închis în besnă?

Unirea a înlăturat aceste cauze de inferioritate. Vultu-

rului carpatin i-au crescut aripile și azi este în rotirile sborului dorit cu sete. Mâinile descătuseate clădesc cu zor neostoit și ctitoresc Țara Nouă, căci așa cânta poetul-profet:

Viitor de aur Țara noastră are
Și prevăd prin veacuri a ei înălțare.

Ceva mai mult și mai grav: arma acuzațiilor neîndreptățite se poate inversa în multe privinți.

Vom aminti un singur fapt, foarte mult grăitor. În orașul Reghin au trăit, au dominat și au condus, până la Unire, două naționalități, una mai veche decât alta, câte 600—700 de ani în șir. Totuș rămâne inexplicabil, că în acest interval de timp, nu s'a găsit cu cale să se întemeieze un spital, o casă de sănătate, un dispensar, pentru alinarea suferințelor de care — desigur — au fost atinși burghezii și nobilii din oraș, precum și iobagii români din preajma și din jurul său, pe cari nu i-au invrednicit să le apere sănătatea fizică cel puțin, deși aceștia, cu sudoarea muncii lor și cu chinurile lor nealinate, erau susținătorii lor adevărați în mod direct și indirect.

A trebuit să se aștepte și în această privință, ca și în altele, plinirea vremii, **Unirea**, care să aducă reparația neglijențelor anterioare, prin strălucita operă românească a unui singur fiu al regiunii, care, stabilindu-se în acest orașel conservativ, a înțeles de ce avea nevoie epoca sa, și-a închinat munca, energia, tinerețea și avutul său realizând un spital modern, isvor de tămăduire spre binele tuturor.

Tot așa a fost nevoie să se aștepte să vină tot acest doctor român să construiască și o baie publică pe seama tuturor.

Deci, se adeverește, odată mai mult, că după Unire spiritualitatea românismului s'a sesizat de toate lipsurile vieții naționale și s'a străduit să închine binelui obștesc munca celor

mai avântate energii creatoare, pentru a umplea golurile veacurilor de besnă și pentru a pune la temelie Patriei-intregite stânca cea mai puternică a iubirii de Neam, de Țară și de Tron, pentru a clădi și a asigura pe seama urmașilor Cetatea inexpugnabilă a patrimoniului sfințit de sângele și jertfele marilor strămoși, eroi, martiri și mucenici.

Toți ziditorii Veacului celui Nou au gândit așa, au fost călăuziți de această credință, au fost insuflețiți de acest comandament. Toți au avut în suflet acest ideal-național. Toți și-au încordat brațul și și-au încovoiat spinarea ducând greutatea stâncilor pentru a se înălța altarul sfânt al Patriei.

Nici o altă gândire, sau ambiție, nu i-ar fi putut mobiliza la ofensiva cea mare a consolidării Patriei comune, leagănul și mormântul tuturor Românilor, masa bogată a tuturor fiilor Daco-Romani, altarul tuturor închinărilor și credințelor izbăvitoare.

Tot ceace s'a creat pe văile mureșene în această epocă — deschisă de Unire și întărită mai ales sub îndemnul și sub îndrumarea spiritualității scripitoare a Marelui nostru Suveran M. S. Regele Carol II, ctitor de Țară Nouă și deschizătorul epocii de Renaștere-Națională —, țâșnește din acest izvor al binecuvântărilor cerești, din această vatră a datorii lor simțite față de Cer și față de mormintele înaintașilor, din această forță creatoare a mândriilor naționale.

Cei mici și cei mari, în mod conștient sau inconștient, cu toții au clădit pentru ei și pentru Neam opera lor, sub categoricul acestui imperativ și astfel și-au îndeplinit cea mai sfântă dintre datorii.

Posteritatea va păstra numele lor și le va transmite peste veacuri alături de numele întreit sfinte ale eliberatorilor de Neam și a întemeietorilor de Țară Nouă.

Reghin, Maiu, 1940.

Dr. EUGEN NICOARĂ

CATEDRALE ȘI BISERICI.

EDIFICII ȘCOLARE

Târgu-Mureș:
CATEDRALA ORTODOXĂ (1925–1934).

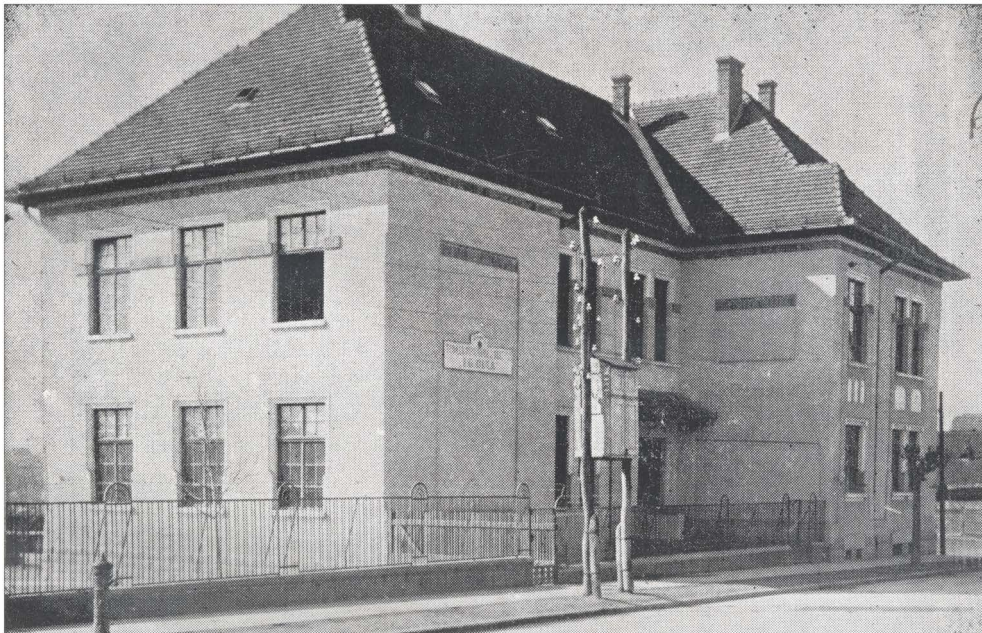
Târgu-Mureș:
CATEDRALA GR. CATOLICĂ

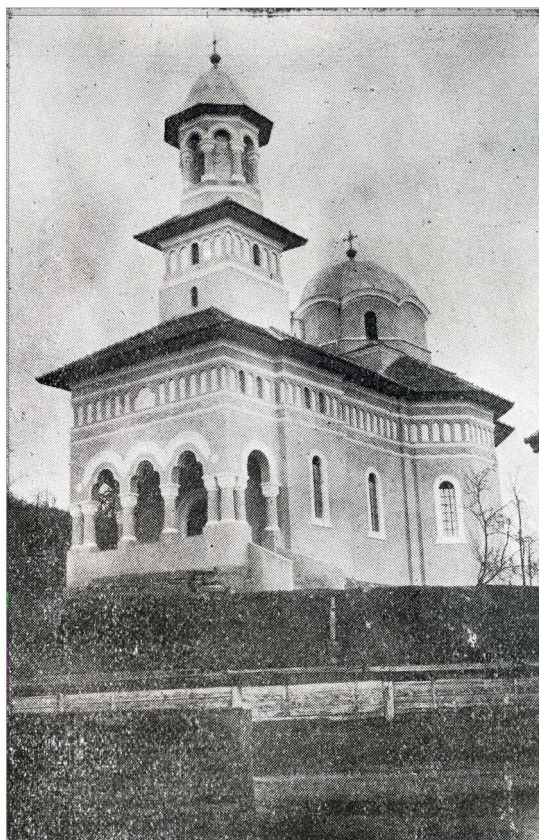
Reghin:
GIMNAZIUL „PETRU MAIOR”

Reghin:
ȘCOALA PRIMARĂ Nr. 1.

Târgu-Mureș:
ȘCOALA PRIMARĂ Nr. 7.

MAIOREȘTI: BISERICA GR. CAT.

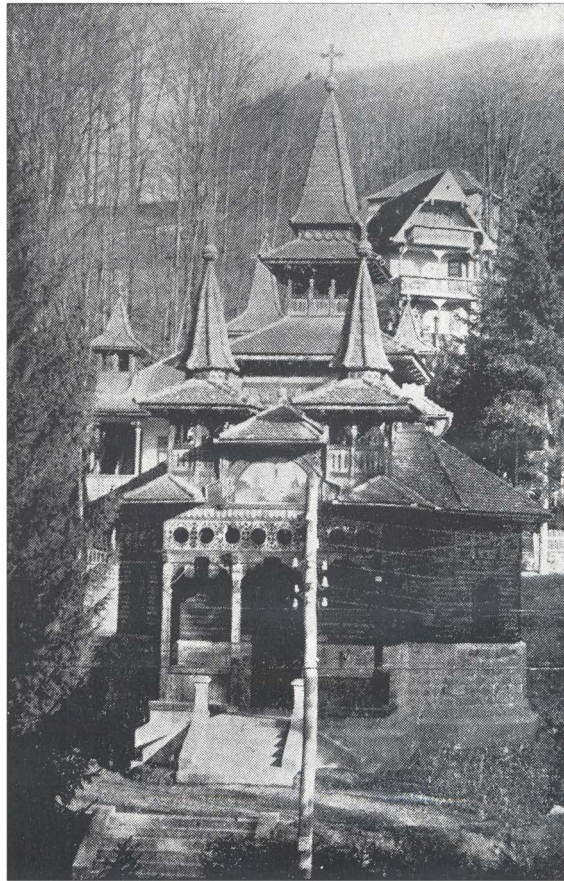
MAIOREȘTI: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT

BILBOR: BISERICA GR. CAT.

BILBOR: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

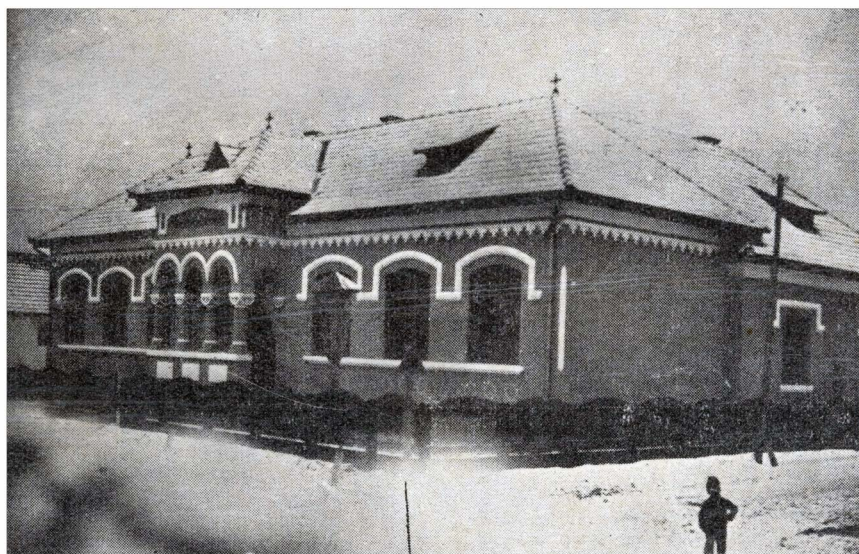
SOVATA: BISERICA GR. CAT.

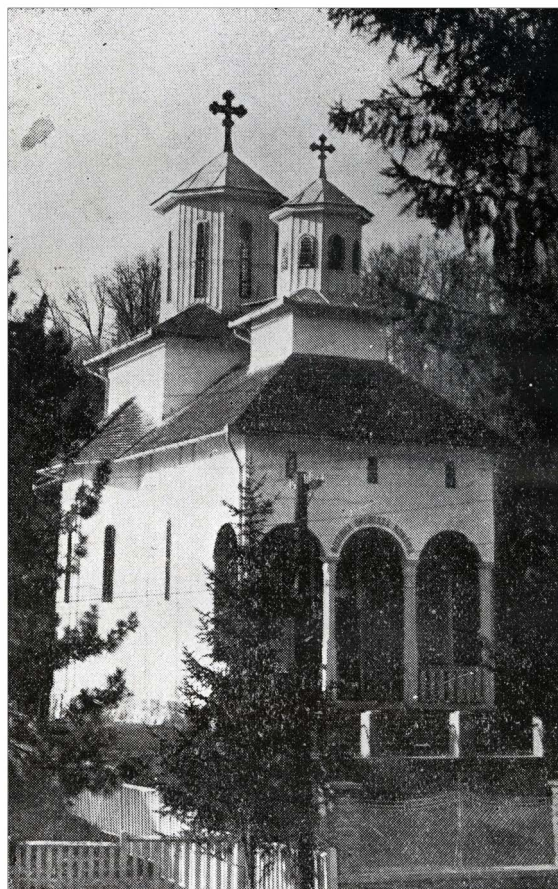
DEDA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT Nr. 1.

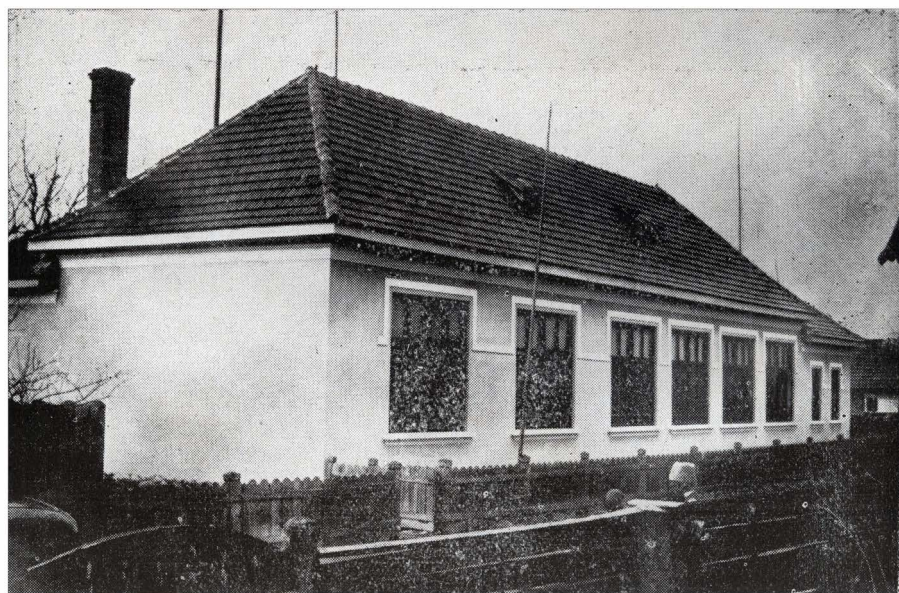
LUNCA: BISERICA GR. CAT.

PORCEȘTI: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

SOVATA: BISERICA ORTODOXĂ

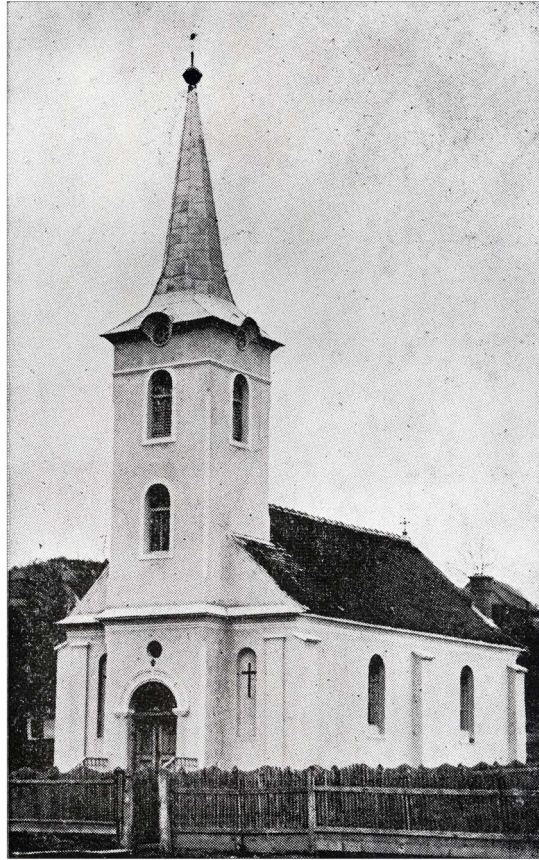
FILEA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

CRĂIEȘTI: BISERICA GR. CAT.

MUREȘ-MORT: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

ȘERBENI: BISERICA GR. CAT.

DEDA: GRĂDINIȚA DE COPII ȘI OFICIUL P. T. T.

FRUNZENI: BISERICA GR. CAT.

ACĂȚARI: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

PERIŞ: BISERICA ORTODOXĂ.

PERIŞ: ŞCOALA PRIMARĂ DE STAT.

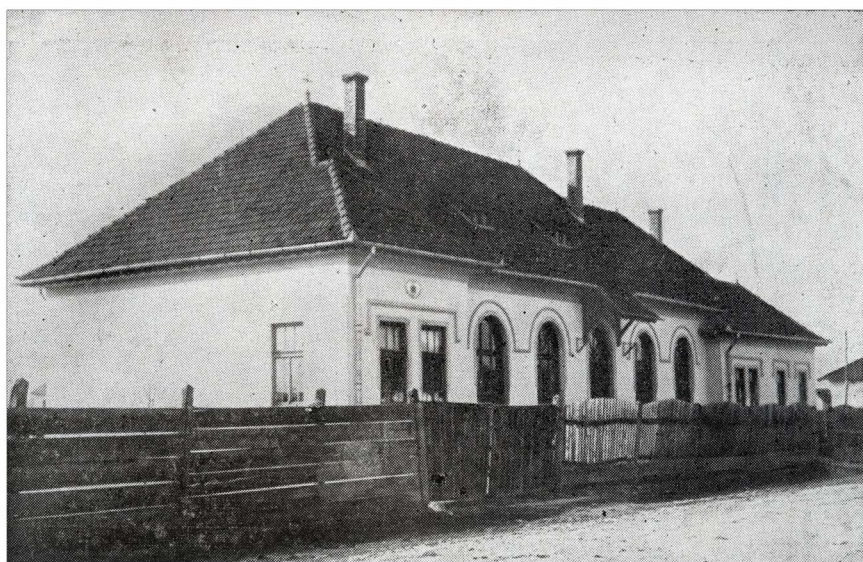
SÂNTU: BISERICA GR. CAT.

VĂTAVA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

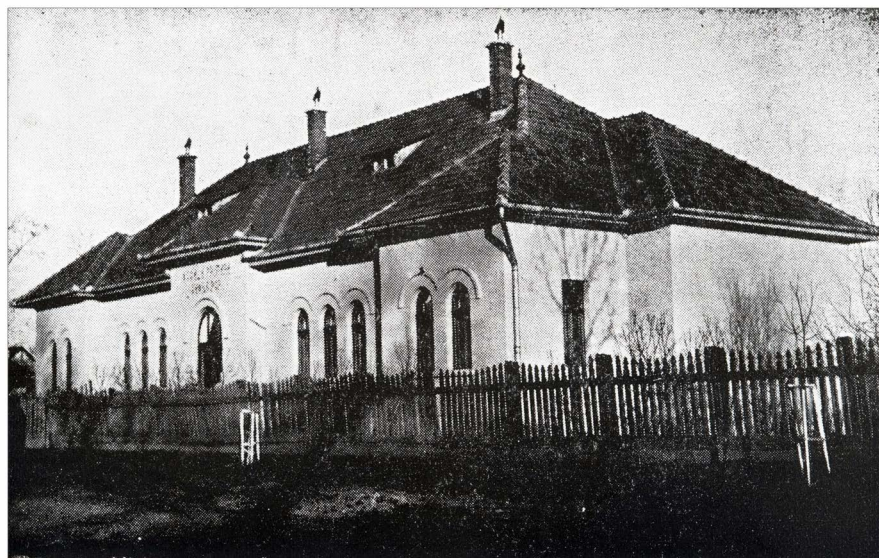
BREAZA: BISERICA GR. CAT.

BREAZA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

MUREȘENI: BISERICA ORTODOXĂ.

NASNA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

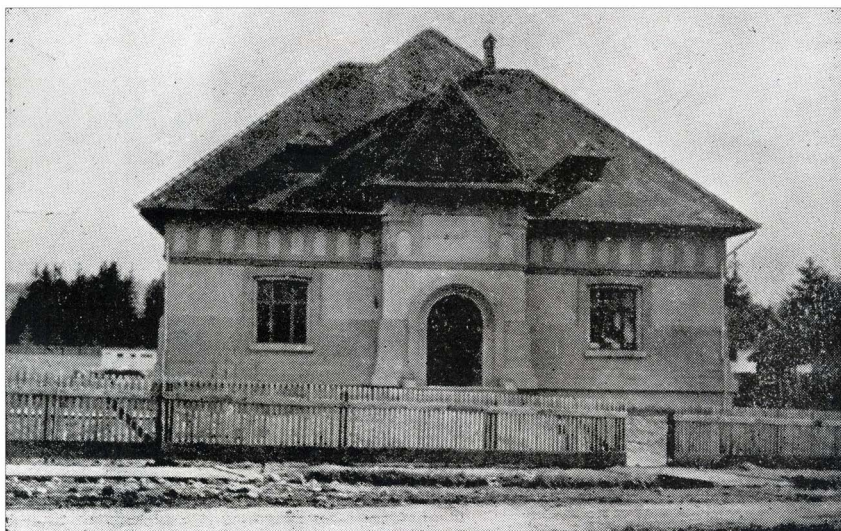
ERNEI: BISERICA GR. CAT.

SÂNGEORGIU DE MUREȘ: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

TOPLIȚA: MĂNĂSTIREA „SF. PROOROC ILIE”.

TOPLIȚA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT-CENTRU.

TOPLIȚA: BISERICA GR. CAT.

TOPLIȚA-CĂLIMĂNEL: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

CORBU: BISERICA GR. CAT.

TOPLIȚA-MOGLĂNEȘTI: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

IBĂNEȘTI-PĂDURE: BISERICA ORTODOXĂ.

IBĂNEȘTI-PĂDURE: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

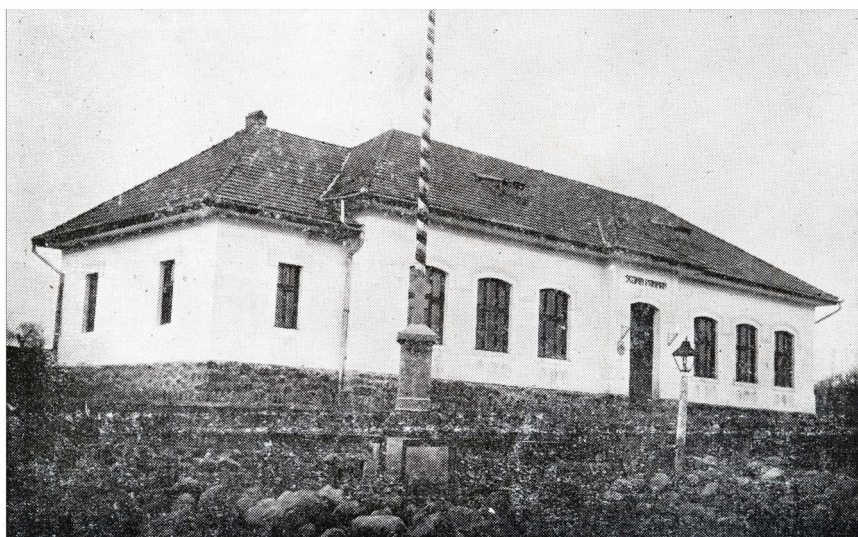
APALINA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

IERNUȚENI: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

DUMBRAVA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

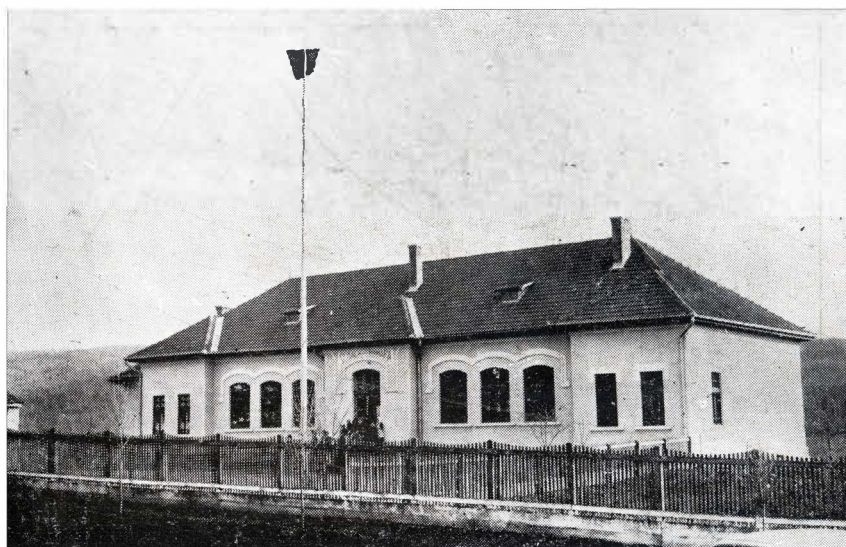
RÂPA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

GORNEȘTI: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

BEICA DE JOS: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

CORONCA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

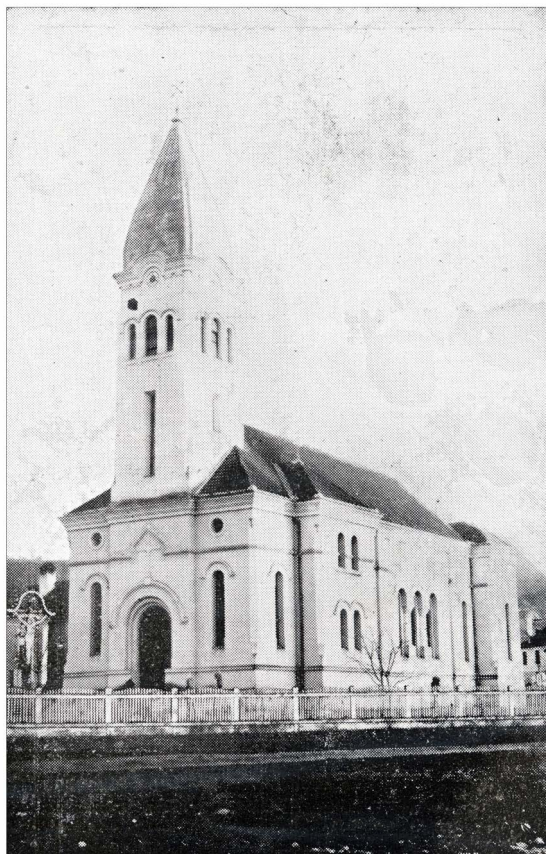
SUSENI: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

HODAC-TOACA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

STÂNCENI-NEAGRA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

PERIȘ: BISERICA GR. CAT.

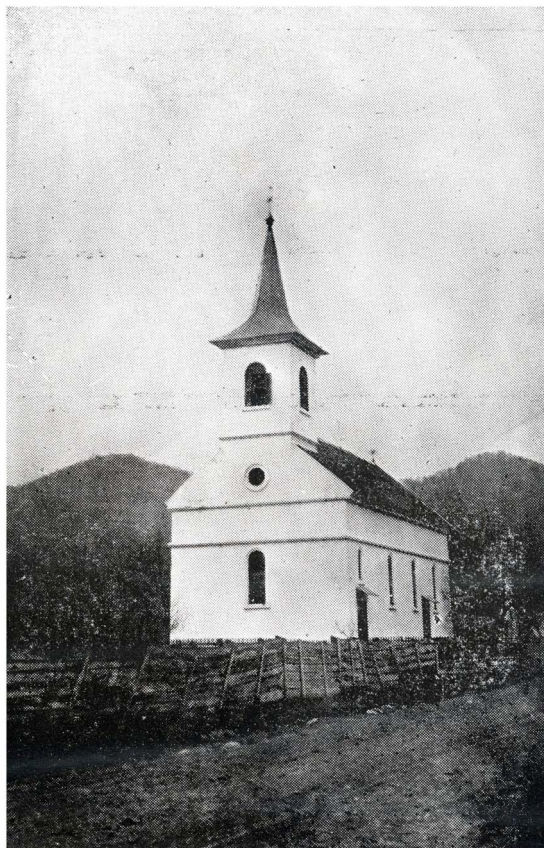
TEACA: CAPELA ORTODOXĂ.

ORMEŢIŞ: BISERICA GR. CAT.

CRISTEŞTI: ŞCOALA PRIMARĂ DE STAT.

DEDA (BISTRA): BISERICA ORTODOXĂ.

DEDA (BISTRA): ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT Nr. 2.

BRÂNCOVENEȘTI: BISERICA ORTODOXĂ.

PETELEA: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

MURA MICĂ: BISERICA GR. CAT.

CRISTEȘTI: ȘCOALA PRIMARĂ DE STAT.

**EDIFICII ADMINISTRATIVE
ȘI
CASE PAROCHIALE**

TÂRGU-MUREȘ: NOUL PALAT AL PREFECTURII.

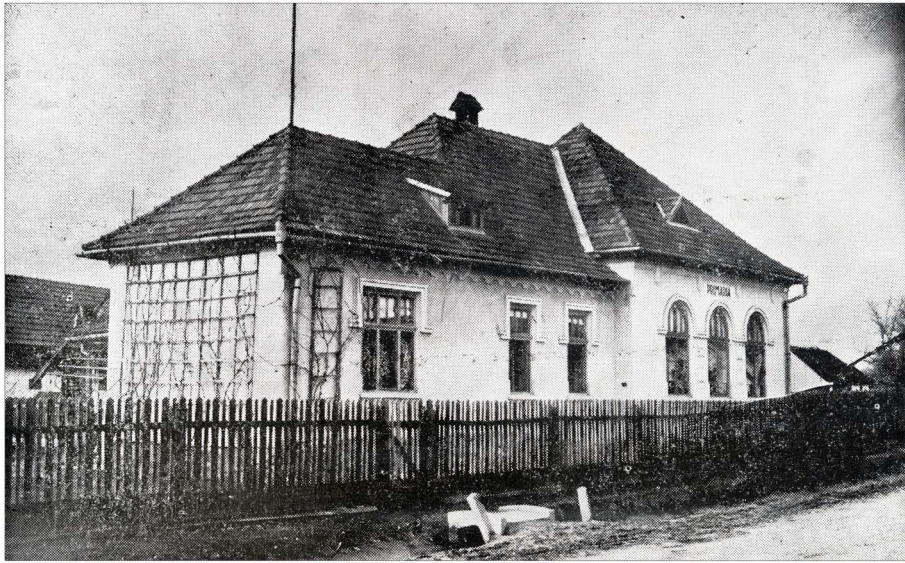
RÂCIU: PREȚURA.

DEDA: PRIMĂRIA.

DEDA BISTRA: CASA PAROCHIALĂ ORTODOXĂ.

BILBOR: PRIMĂRIA.

SUSENI: PRIMĂRIA.

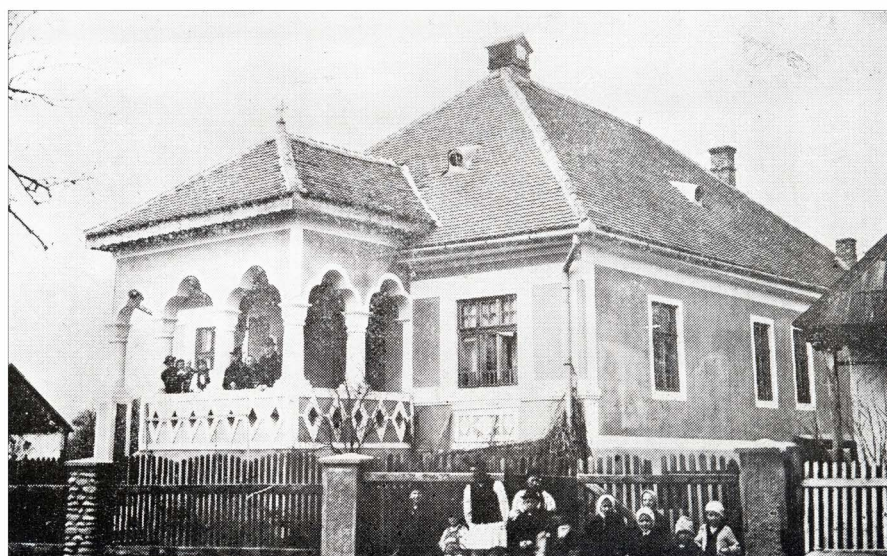
HODAC: CASA PAROCHIALĂ ORTODOXĂ.

HODAC: CASA PAROCHIALĂ GR. CAT.

REGHIN: CASA PAROCHIALĂ ORTODOXĂ.

IBĂNEȘTI-SAT: CASA PAROCHIALĂ ORTODOXĂ.

LUNCA: PRIMĂRIA.

APALINA: PRIMĂRIA.

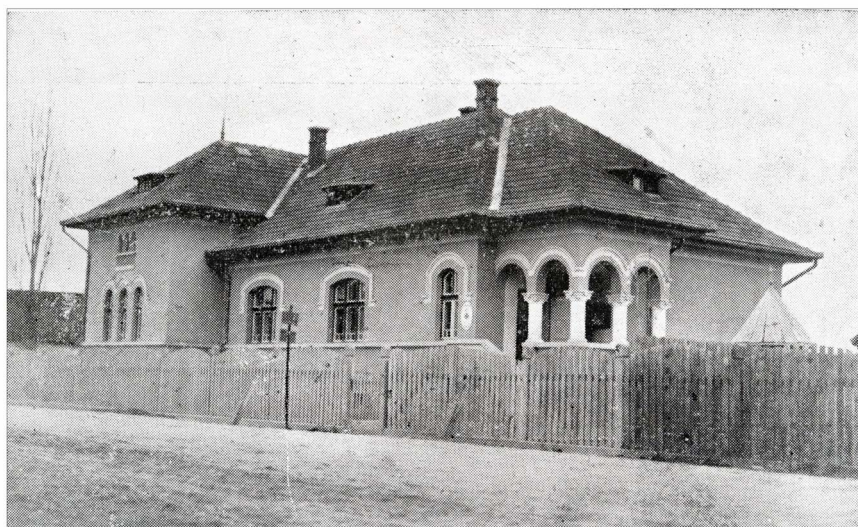
FĂRĂGĂU: CASA PAROCHIALĂ GR. CAT.

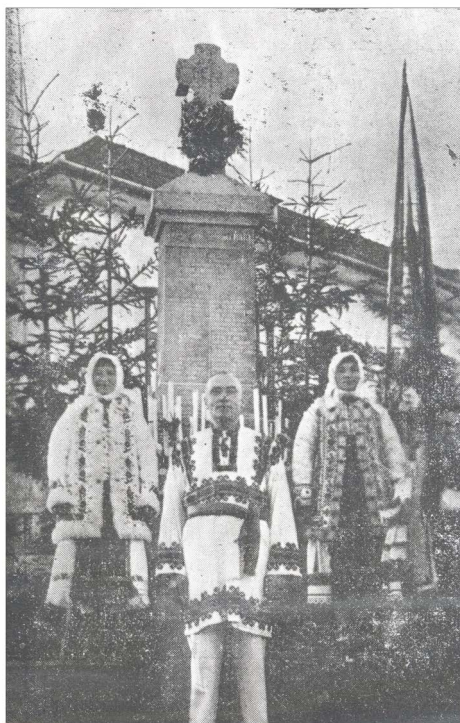
IBĂNEȘTI-PĂDURE: CASA PAROCHIALĂ ORTODOXĂ.

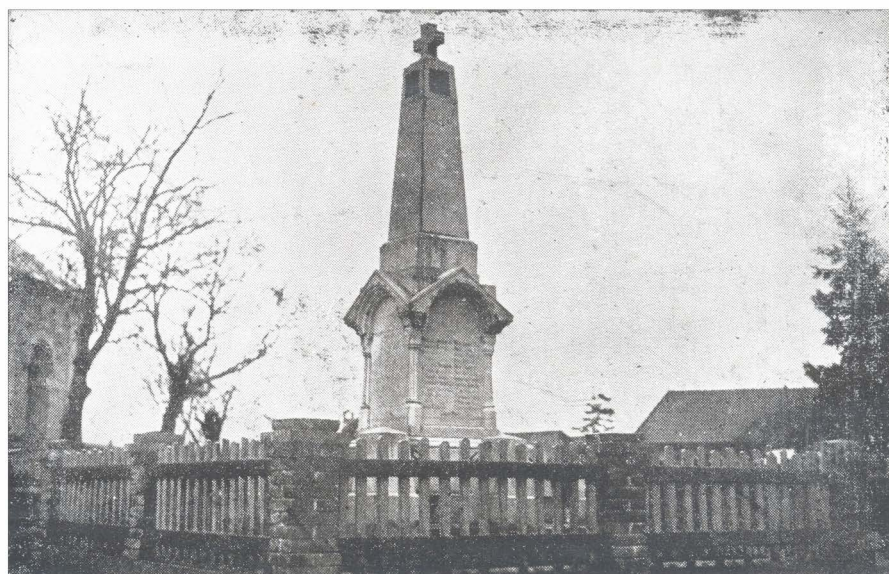
NADEȘA: CASA PAROCHIALĂ ORTODOXĂ.

OAIA: PRIMĂRIA.

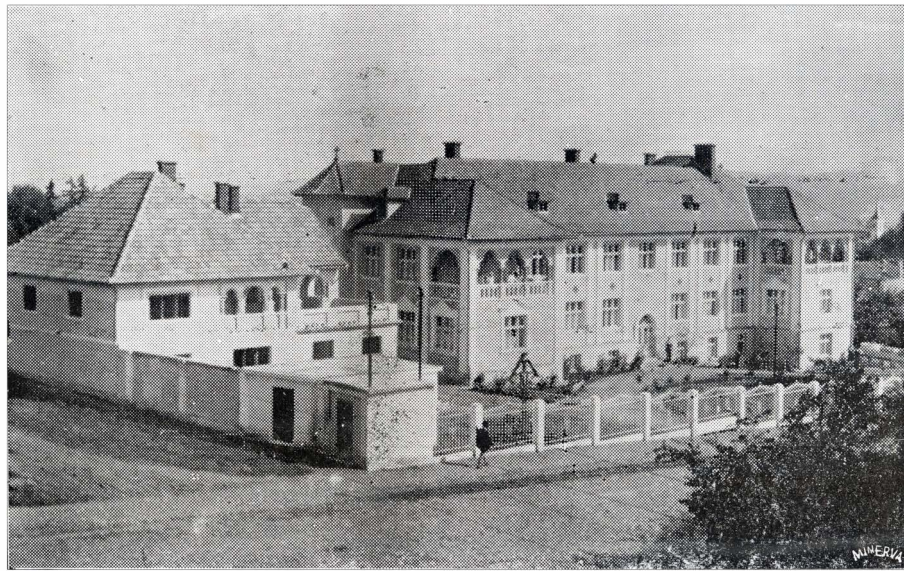

RÂPA: MONUMENTUL EROILOR.

RUȘII MUNȚII: MONUMENTUL EROILOR.

**SPITALE ȘI DISPENSARII
MEDICALE, CĂMINE, CASE
CULTURALE ȘI MONUMENTE**

REGHIN: SPITALUL (1928–1931).

TÂRGU-MUREȘ: NOUL SPITAL.

RÂCIU: DISPENSARUL MEDICAL.

TOPLIȚA: DISPENSARUL MEDICAL.

GORNEȘTI: DISPENSARUL MEDICAL.

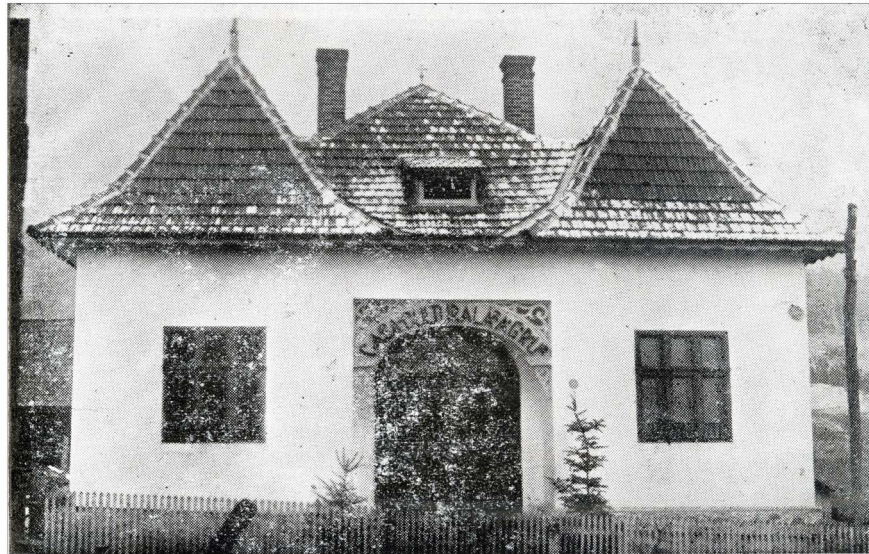
PETELEA: DISPENSARUL MEDICAL.

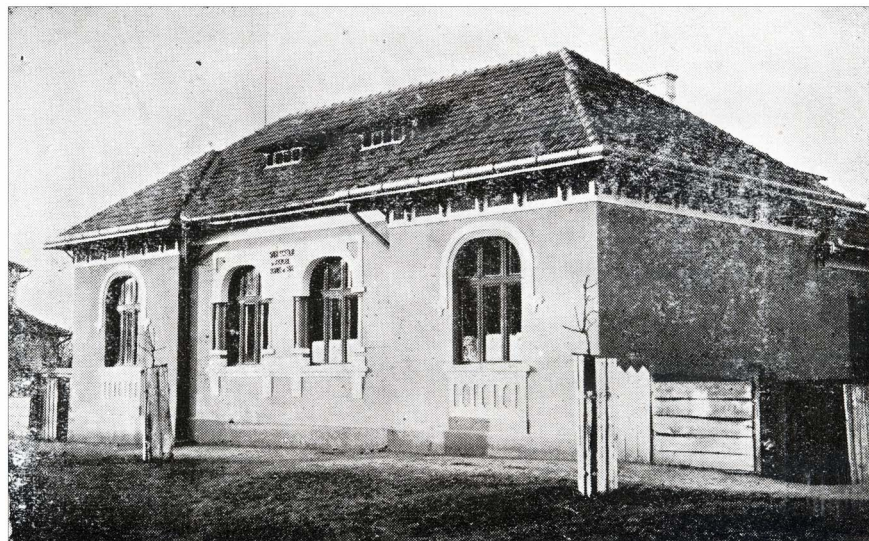
TÂRGU-MUREȘ: CĂMINUL DE UCENICI.

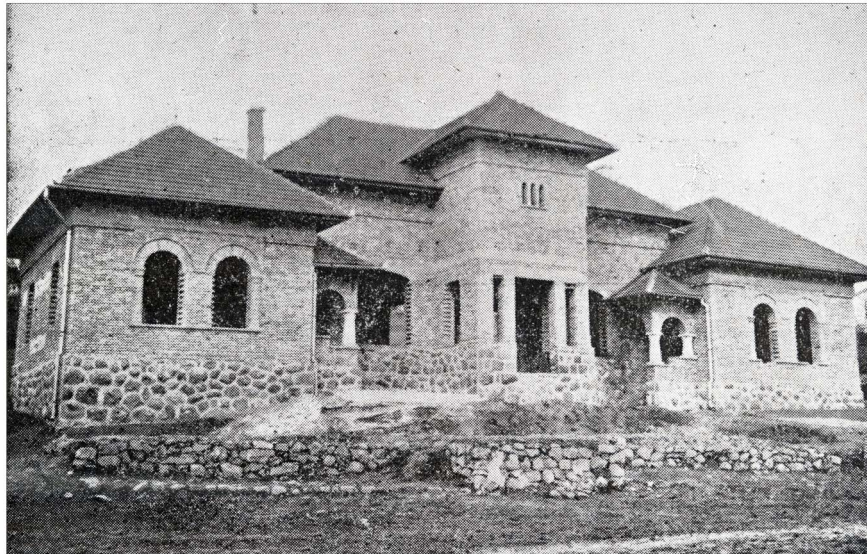
REGHIN: PALATUL CULTURAL (1937–1940).

BILBOR: CASA CULTURALĂ.

TEACA: CASA CULTURALĂ.

DUMBRAVA: CASA CULTURALĂ.

VĂTAVA: CASA NAȚIONALĂ.

ACĂȚARI: CASA CULTURALĂ.

IBĂNEȘTI-PĂDURE: CASA CULTURALĂ.

MAIOREȘTI: CASA CULTURALĂ.

GORENI: CASA CULTURALĂ.

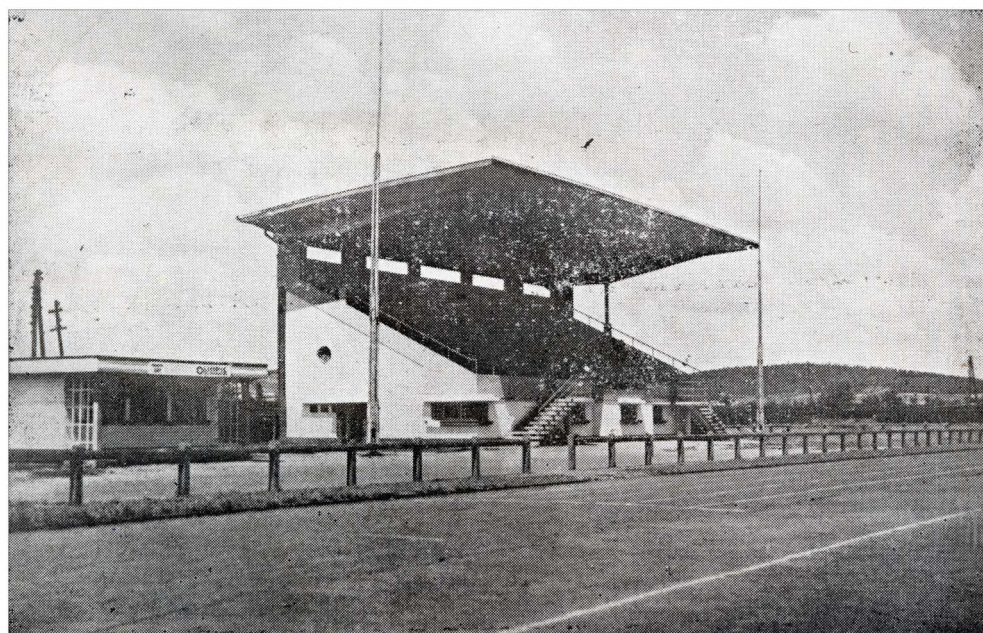
TÂRGU-MUREȘ: MONUMENTUL OSTAȘULUI ROMÂN.

IBĂNEȘTI-PĂDURE: CASA PAROCHIALĂ ORTODOXĂ.

TÂRGU-MUREȘ: MONUMENTUL LATINITĂȚII (1924).

TÂRGU-MUREȘ: ARENA SPORTIVĂ (1930).

TÂRGU-MUREȘ:
TROIȚA ÎN AMINTIREA TRIBUNULUI V. POP (1937).

SÂNGEORGIU DE MUREȘ

Monumentul Eroilor Revoluției din anul 1848,
Constantin Romanu-Vivu, prefectul Legiunii a XII-a, și protopop Ștefan Moldovan, viceprefect.
Construit și inaugurat în anul 1936 de către Primăria orașului Târgu-Mureș,
primar dr. Emil A. Dandea.

EUGEN NICOARĂ (1893–1985).

Un Iov al vremii noastre

E adevărat, din mila trecătorilor n-a ajuns încă să primească pâine și nici bubele nu i-au cuprins întinderea albă a epidermei.

Și nu e vorba nici măcar de casa pe care nu o mai are, de splendida grădină de trandafiri în care își odihnea puținele ore de recreație, și nici de acea fugă umilă, ascuns într-un car de fân, pentru a străbate apoi desculț nenumărați kilometri de semănături spre a-și ascunde o viață ce cândva a cunoscut atâta dreaptă strălucire.

Iovul de care vorbim crește mult peste cunoscutele înfățișări de oameni.

În urmă nu i-a rămas numai tihna unei vieți fericit echilibrate, și reazemul de încredere al anilor de bătrânețe. Sunt acestea bunuri pe care atâția alții și le-au alcătuit cu aceeași iscusință și poate chiar cu mai avântată pasiune, pentru a le părăsi apoi cu tot atâta neputință de reacție.

Numărul refugiaților ardeleni e doar atât de întins!

Nu sfărâmarea căminului făcea din Doctorul Eugen Nicoară, căci despre el este vorba, un Iov atât de tragic, și nici despărțirea de meleagurile copilăriei.

Au rămas însă în urma lui, acolo la Reghinul de pe Mureș, unde păstorise și Petru Maior preț de un sfert de veac, au rămas în acel orașel alcătuit pe care nimeni, numai din sine însuși, nu le putuse înălța în spațiul anilor dinainte de 1940.

Căci fără de ajutor străin, nici de sus nici de jos, fără subvenții și fără alte lucruri asemenea, a ridicat Doctorul Nicoară somptuosul spital de la Reghin. A fost, exclusiv, de la început și până la sfârșit, o inițiativă și o realizare strict particulară. Statul n-a avut decât s-o înregistreze în condicile sale de evidență. Iar spitalul din Reghin era tot atât de mândru și, mai ales, de folositor ca și cele făcute cu cheltuieli obștești la Târgu-Mureș, la Gheorgheni sau în alte orașe transilvane.

Nici proprietatea și nici beneficiile Doctorul Nicoară nu le-a păstrat însă pentru sine, n-a fost stăpânit de fericirea unei posesiuni exclusive. Când clădirea se afla definitiv încheată și pornită pe calea unei înalte activități, ziditorul a smuls-o din proprietatea sa pentru a o transforma în fericită danie pe seama Episcopiei Ortodoxe din Cluj.

Lua totodată ființă și o „fundatie” pentru susținerea în institute de învățământ a elevilor și studenților mureșeni.

Așa a înțeles Doctorul Nicoară să se bucure de podoaba muncii sale!

Un astfel de gest îl așează alături de marii filantropi ai istoriei noastre.

În lupta ei de astăzi cu așa de negrele vânturi ale maghiarizării, Episcopia Clujului se bizuie în bună parte pe trăinicia daniei de la Reghin.

Ieri, Doctorul Nicoară a avut un spital, un spital al muncii și al conducerii sale; astăzi, la Brașov, unde a fost silit să poposească în 1942, după ce, cu prețul multor suferințe, încercase zadarnic timp de un an și jumătate să rămână la vechiul său post, abia poate dispune de o biată chilie la spitalul „Gh. Mârzescu” a cărui conducere i-a fost încredințată.

Felul cum Doctorul Nicoară a fost ridicat din spitalul creat de avântul și de jertfele sale, constituie într-adevăr o pagină de adâncă tristețe.

Ea nu este însă singura, fiindcă nici spitalul nu închide seria creațiilor acestui om de excepțională putere de muncă și de sacrificiu.

Din mijloace proprii, Doctorul Nicoară, în același orașel, unde conducea destinele despărțământului „Astra”, a înălțat cea mai minunată realizare de cultură contemporană: un palat cultural. Un palat adevărat însă, vrednic de acest nume, impunător atât prin masivitate cât și prin eleganță. Era menit să cuprindă un mare muzeu etnografic al regiunii Mureșului superior, o bibliotecă vastă, o sală de spectacole, baie publică, un restaurant...

Și nu și-a păstrat nici această proprietate. A dăruit-o „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, în cadrele

căreia activase vreme de două decenii. Dar ce activitate! Au răsărit în urma flăcării din sufletul Doctorului Nicoară zeci de monumente închinat eroilor României, zeci de troițe, biblioteci, școli, biserici, foi pentru popor, cărți, broșuri, – o serie fantastică de realizări românești.

Palatul l-a pierdut, însă, întocmai ca și spitalul în aceleași împrejurări și prin aceiași oameni.

În odăile destinate muzeului etnografic s-au instalat birourile unui cerc de recrutare maghiar.

Despuiat de toate cele care fuseseră ale sale, întocmai ca dreptul Iov, izbit nemilos în sufletul care nu se frământase decât pentru afirmarea românismului, Doctorului Nicoară nu i-a mai rămas decât ceea ce a făcut în 1942: fuga.

A fost silit astfel să-și calce promisiunea făcută în 1940 autorului acestor rânduri: *Eu rămân cu neamul!*

Și stă acum la Brașov, singur și uitat, prieten numai cu durerile și cu amintirile sale.

La avântul și la puterile sale sufletești n-a mai apelat nimeni.

Omul care ținea până în 1940 sute de conferințe pentru popor, la Brașov n-a mai fost pus în situația de a ținea nici măcar una.

„Astra” a uitat oare cu totul pe luptătorul care i-a adus cândva atâtea mari victorii, atâta strălucire?

Nici funcțiunea de la spital nu îi este prea limpede, deși a reușit la examenul instituit pentru astfel de locuri.

E amară situația de astăzi a viteazului luptător de la Reghin! Sunt ignorări și umilințe pe care trecutul său nu le justifică nici într-un caz.

Se ultragiază un elan, o încercată putere de muncă, un suflet eroic.

Nimeni la Brașov nu crede că o astfel de experiență și de energie pot fi încadrate într-un sistem de activitate, într-o acțiune publică?

Imaginea luptătorului Nicoară, așa cum l-am cunoscut acolo la Reghin, este prea puternică pentru a putea crede că misiunea sa publică e definitiv încheiată.

Vasile NETEA, septembrie 1943

Cu „Astra” în regiunea Mureșului de sus

A fost o idee dintre cele mai fericite și mai fecunde aceea a adunării generale din 1868 - ținute la Cluj - de a diviza „Astra” în despărțăminte județene și cercuri sătești, ancorând astfel în lumea satelor, în lumea limbii, a porturilor și a tradițiilor românești. Datorită acestei idei și, apoi, a aplicării ei cu consecvență și energie, „Astra” a devenit o forță culturală de primul rang, care a înscris în istoria culturii românești o pagină dintre cele mai strălucite. Rând pe rând, datorită acestor despărțăminte și cercuri, s-au înființat aproape în toate satele numeroase biblioteci populare, echipe de teatru, cercuri și diferite alte întreprinderi culturale.

În timp de câțiva ani întreaga Transilvanie, ca și celelalte provincii, Maramureșul, Crișana, Banatul, au fost mobilizate sub drapelul culturale ale „Astrei”, adunând în jurul lor largi pături de intelectuali de toate categoriile: profesori, preoți, avocați, medici, ingineri, învățători și agronomi etc. Primele despărțăminte care s-au impus au fost Sibiul, Brașovul, Clujul. Spre sfârșitul secolului, s-au ridicat și despărțămintele „Astrei” din Blaj, Oradea Mare, Bistrița, Năsăud, Deva și altele. Un loc de seamă în istoria „Astrei” au jucat despărțămintele „Astrei” din regiunea Mureșului de sus, în frunte cu Târgu-Mureș și Reghin, și cercurile lor, care au avut o strânsă colaborare cu societățile de învățători și tineret, desfășurând o intensă activitate culturală, economică și sportivă.

Începându-și activitatea în anii anteriori unirii tuturor românilor, ambele despărțăminte menționate s-au impus îndeosebi după Unire, căutând să vindece rănilor și lacunele trecutului și să realizeze o operă dintre cele mai fecunde. În fruntea despărțământului din Târgu-Mureș s-a aflat profesorul Ion Bozdog, iar în a celui din Reghin, medicul dr. Eugen Nicoară.

Ambii președinți au fost intelectuali dintre cei mai însuflețiți și ambii au știut să adune în jurul lor pe toți cărturarii și meseriași din cele două orașe. Atât la Târgu-Mureș, cât și la Reghin, s-au ținut în acest timp și două adunări generale, care au fost dintre cele mai însemnate ale timpului. La Reghin s-a ținut astfel adunarea generală la care, în 1925, a fost ales președinte Vasile Goldiș, sub președinția căruia „Astra” a luat un nou avânt, intensificându-se activitatea tuturor despărțămintelor și cercurilor, iar la adunarea generală de la Târgu-Mureș, ținută în 1934, s-au fixat, datorită lui Sextil Pușcariu și Gh. Bogdan-Duică, noile perspective culturale ale „Astrei”. Ca mijloace de propagandă, amândouă despărțămintele au înființat periodice și gazete populare care au pătruns adânc în lumea satelor. La Târgu-Mureș, a apărut astfel, în 1926, gazeta săptămânală „Astra”, mai întâi sub conducerea poetului Vasile Al. George și apoi a profesorului Ion Bozdog, iar la Reghin, publicația „Astra Reghin” (1938), sub direcția doctorului Eugen Nicoară. La ambele publicații a colaborat un mare număr de profesori, preoți și învățători, reflectând întreaga viață a regiunii. La „Astra” din Târgu-Mureș, profesorul Grigore Ciortea a publicat un întreg curs de istorie națională, popularizând istoria poporului român. La amândouă gazetele s-a dat o accentuată atenție literaturii populare mureșene, printre culegătorii de folclor ai timpului remarcându-se învățătorii Vasile Hondrilă (Filea), Mihai Tomșa (Idicel), Nicolae Albu (Adrian), Axente Boțianu (Dumbrava), C. Mariescu (Rușii-Munți) etc. Despărțământul „Astrei” din Reghin a editat și o voluminoasă culegere de poezii populare intitulată Murăș, Murăș, apă lină, apărută cu o prefață semnată de scriitorul Ion Agârbiceanu. O mare atenție s-a dat pretutindeni porturilor și dansurilor populare. Datorită „Astrei” din Târgu-Mureș s-au reintrodus în satele din jurul orașului porturile și jocurile populare românești. Despărțământul Reghin a participat cu masive grupuri de dansatori populari, în special cu călușari, la adunările populare de la Târgu-Mureș, Satu Mare și Blaj, ridicând astfel prestigiul și vigoarea concursurilor etnografice locale organizate cu aceste ocazii.

Despărțământul „Astrei” Reghin a dus faima porturilor și jocurilor mureșene și la concursurile populare ținute la Praga, Hamburg și Londra, unde s-au bucurat de o excelentă primire. La aceste concursuri au participat echipele de călușari de la Socolul de Câmpie, Săcalul de Pădure, Deleni, Luieriu, Maiorești și altele.

În toate satele s-au ridicat impunătoare monumente în amintirea eroilor morți pentru unitatea națională. În comuna Săcalul de Pădure s-a înființat, în cinstea acestor eroi, datorită învățătorului Iosif Maniu, și o grădină de stejari numită „Grădina sacră”, în care se organizau în fiecare an serbări și evocări populare. În despărțământul Reghinului au funcționat totodată și active cercuri culturale, dintre care amintim cercurile Vătava, Dumbrava, Râpa de Jos, Deda, Filea, Rușii-Munți, Idicel, Maiorești, Bistra Mureșului, care au desfășurat în satele respective o intensă activitate. Dintre monumentele ridicate în regiune de despărțământ amintim monumentele de la Ibănești, Jabenita, Deda, Râpa de Jos și altele.

În amândouă despărțămintele s-au organizat totodată și cursuri pentru școlile țărănești ale „Astrei” cu ajutorul profesorilor de la liceul „Al. Papiu-Ilarian”, de la Școala Normală și de la Gimnaziul „Petru Maior” din Reghin. La Reghin s-au organizat în același timp și școli țărănești pentru femei, frecventate cu mult interes de către gospodinele de pe Mureș.

Pentru tineret s-au organizat și echipe de șoimi ai Carpaților, cele mai viguroase dintre ele fiind echipele de la Maiorești, Idicel, Săcalul de Pădure, Rușii-Munți, Deda și Filea. În toate satele s-au organizat biblioteci populare, ele fiind bine înzestrate cu cărți de literatură populară, igienă, medicină și sfaturi economice. De multă atenție s-au bucurat în amândouă despărțămintele conferințele pentru popor, ținute de profesorii, medicii și avocații locali. La toate serbările populare - 1 Decembrie 1918, 24 Ianuarie, Ziua Eroilor ș.a. - se aduceau coruri sătești și echipe de jocuri populare, antrenând astfel lumea satelor.

Urmărind dărilor de seamă ale „Astrei” publicate anual în revista Transilvania, constatăm că despărțămintele „Astrei” din regiunea Mureșului de sus au fost printre cele mai active, ele impunându-se atât prin numărul conferințelor și al manifestațiilor, cât și prin școlile lor țărănești, și prin formațiile Șoimilor Carpaților.

Concomitent cu conferințele pentru popor s-au ținut altele și pentru orașe, care au adus și în această regiune pe renumiții cărturari de la Universitatea din Cluj, Gh. Bogdan Duică, Sextil Pușcariu, Onisifor Ghibu, Alexandru Borza, Petre Grimm, Liviu Rusu și atâția alții.

Una din principalele preocupări ale despărțămintelor mureșene ale „Astrei” a fost cultul pentru figurile mureșene care au adus o largă contribuție la dezvoltarea culturii și limbii naționale: Petru Maior, Gheorghe Șincai, Al. Papiu-Ilarian, Virgil Onițiu, Nicolae Petra Petrescu, ca și al unor personalități din domeniul politic și cultural: Constantin Romanu-Vivu, prefectul legiunii a XII-a de la 1848, Vasile Pop, fostul președinte al „Astrei” etc. Pentru popularizarea acestora, „Astra” Reghin a tipărit o broșură specială, intitulată Figuri mureșene, semnată de E. Nicoară și V. Netea, iar despărțământul Târgu-Mureș a ridicat un monument în satul natal al lui Gheorghe Șincai.

Despărțământul Reghin a editat totodată și numeroase broșuri cu caracter de popularizare (Tuberculoza, Sifilisul, Cancerul, semnate de dr. E. Nicoară), precum și alte lucrări de acest gen. În satul natal al lui Constantin Romanu-Vivu - Penticul - s-a ridicat de asemenea un monument. La biserica din acest sat se păstrează și astăzi unul din drapelele Revoluției de la 1848 cu inscripția clasică Acum ori niciodată. Cele două despărțăminte au desfășurat, astfel, o activitate dintre cele mai bogate care a dat un nou suflu regiunii și a determinat un progres cultural dintre cele mai remarcabile.

Despărțământul Reghin, pe lângă un monument ridicat în amintirea lui Petru Maior, a ridicat și o casă culturală de mari proporții, în care au fost adăpostite casina meseriașilor, biblioteca despărțământului, precum și o sală de spectacole care funcționează și astăzi.

În satul Maiorești, învățătorul Iustin Handrea a înființat și un Muzeu Etnografic, care, după moartea lui Handrea, a intrat în alcătuirea muzeului etnografic Reghin. Toată această activitate a fost realizată cu ajutorul intelectualilor locali, ale căror nume sunt consemnate în toate dările de seamă ale „Astrei”.

Asupra activității despărțământului „Astrei”, pe lângă numeroase articole și evocări, s-au scris și două lucrări mai voluminoase: Sub stindardul „Astrei” de Vasile Netea, Cluj, 1929, cu o prefață de profesorul Iuliu Hațieganu, și Istoricul „Astrei” Reghin de dr. Eugen Nicoară, Reghin, 1940. O altă lucrare se află în curs de pregătire la Reghin sub îngrijirea istoricului Grigore Ploeșteanu. Un imens material informativ se află în periodicele mureșene: „Mureșul”, „Astra”, „Gazeta Mureșului”, „Progres și Cultură”, precum și în marile ziare cotidiene de la Cluj: „Patria”, „Națiunea Română”, „Tribuna” ș.a.

La aniversarea de astăzi a Asociațiunii transilvane pentru literatura și cultura poporului român, cele două despărțăminte pot privi cu mândrie spre trecutul și realizările lor, ele având o amplă participare la dezvoltarea culturii românești mureșene și a ridicării țărânimii române.

Vasile Netea în Transilvania, nr. 9, septembrie 1986, p. 50, 52

În rama Sfintei Icoane

Doctorul Eugen Nicoară preia conducerea despărțământului Reghin al Astei la 19 februarie 1923. Dotat cu un inegalabil elan și putere de muncă, harnic și drept, stăruitor și prietenos, își constituie un comitet de acțiune din cei mai de seamă oameni ai locului: Ariton Popa, dr. Alexandru Ceușianu, Gheorghe Maior, dr. Eugen Truția, dr. Simion Sbârcea, Gheorghe Cazan, Petru Boțian, Gavril Branea, Iuliu Grama, Ioan M. Pop și Ioan Suciu, care prin preocupările lor și dispersarea în teren acopereau bună parte din problematica Asociațiunii în ascensiunea sa culturală.

Noua strategie a președintelui este dezvăluită în cuvântarea rostită la instalare. Desprindem din aceasta necesitatea trezirii populației din letargia impusă de perioada postbelică, ridicarea poporului la îndreptățita vitejie a înaintașilor, subliniind faptul că „Unirea noastră este numai rama unei icoane sfinte, în care noi suntem chemați să zugrăvim cel mai splendid chip”, chemare spre idealurile mari și sfinte ale viitorului. La împlinirea acestor idealuri trebuie să stea munca, cultura și morala, lepădate de ceartă, desbinare și ura dintre oameni. Acestea erau dorințele președintelui izvorâte din cele mai curate gânduri și răspundere pentru destinul națiunii, constituite într-un program și expuse cu claritate, drept călăuză pe tot parcursul anilor, rezultatele depășind mult așteptările și confirmând justetea lor, spiritul de organizare, disciplină și muncă. La insistențele sale, în anul 1925, are loc la Reghin Adunarea Generală a Astei, grandioasă sărbătoare a spiritului românesc, prilej de întâlnire a unor distinși cărturari, sosiți aici din toate provinciile românești. Au venit atunci la Reghin, nu pentru măreția și grandoarea orașului, ci din atracție pentru oameni, pentru cultură și slujitorii săi, pentru cinstirea înaintașilor locului, personalități de marcă ale bisericii, științei și culturii, istoriei, scriitori, profesori, publiciști, între care Mitropolitul Vasile Suciu, Vasile Goldiș, Alex. Lupeanu Melin, Elie Dăianu, Ion Lapedatu, Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, Ștefan Meteș, Tiberiu Brediceanu, Zaharia Bârsan, Emil Isac, Adrian Maniu, Augustin Maior, Nicolae Colan, lista putând fi mult prelungită.

Poate că niciodată orașul de la intrarea Mureșului în Câmpia Transilvană nu a avut atâta încărcătură intelectuală ca în acel an. Stăruința președintelui de punere în circuitul național de valori a oamenilor și obiceiurilor locului s-a dovedit de bun augur.

În anul următor, despărțământul Astra din Reghin trece la editarea propriilor cărți în speță ale președintelui său, cărți cu important mesaj educativ, în special de cunoștințe istorice, literare, igienico-sanitare. Lucrări ieșite de sub teascurile tipografiei vin să completeze intersul de cunoaștere, cărora li se alătură noi conferințe, în majoritate susținute în localități rurale, activitatea fiind compensată de către Asociațiune cu calificativele „de remarcant” și „foarte mulțumitoare”. În anul 1930, despărțământul Reghin încheia procesul de înființare a bibliotecilor comunale la sate. Se trece încă de pe acum la proiectarea unor filme cu conținut religios ori educativ-sanitar.

O bună colaborare cu școlile, Reuniunea Femeilor Române, Casina Română, cercurile preoțești și învățătořești îl conduc pe președinte la inițierea și înființarea cercurilor culturale sătești, organizații obștești cu activitate proprie, al căror program era cuprins într-o lucrare teoretică care ar merita să fie reluată. Am mai adăuga la toate acestea organizarea „Șoimilor Carpaților”, frumoasă inițativă de călire fizică, morală și intelectuală a tineretului, Școala țărănească pentru femei și bărbați, și numărul mare de monumente și troițe a căror sfințire se succeda la intervale tot mai scurte.

Dar cea mai strălucită realizare de acest fel rămâne Palatul Culturii, căruia printr-o împrejurare fericită, în urmă cu câțiva ai, grație slujitorilor săi, i-a fost atribuit numele ctitorului tot așa cum astăzi i-a venit rândul Spitalului.

Puține personalități ale locului au lăsat în urma lor o moștenire atât de folositoare, frumoasă și bogată. Iată de ce ne aplecăm cu venerație acum, la o sută de ai de la nașterea medicului, omului de cultură, publicistului, folcloristului, politicianului și inegalabilului artist mureșean, aducându-i și cu acest prilej - veșnică recunoștință.

Dimitrie Poptămaș, 1993

„Totul pentru națiune, nimic pentru tine,
nici câștig, nici glorie!”

Este o datorie și o mare onoare să pășim, noi, cei de azi, pe urmele înaintașilor, să restituim prezentului și viitorului faptele și chipul unor înaintemergători, bravi bărbați ai neamului, apostoli jertfelnici, luptători pentru credință, neam și țară, truda lor și meritele enorme ieșind în lumina neuitării timpului.

Ei, acești înaintemergători, au slujit, cu dăruire și abnegație, cu credință, uneori până la sacrificiu, interesele naționale, în numele iubirii de neam și de patrie, veșnic crez înălțător pe glia muncită cu acea energie creatoare, unică, pentru acea „îndeplinire a chemării sublime ce o așteaptă Dumnezeu de la acest neam - cum spunea Vasile Goldiș -, căci așa este chemarea noastră, să luminăm întunericul prin lumină, să scriem dreptatea dumnezeiască prin credința nestrămutată a strămoșilor noștri”. Un ideal suprem al înaintemergătorilor aștriști, suflete mari, luptători neînfricați, „rămânând săraci unii în miezul grămezii de bani”.

Cu iubire de credință și limbă strămoșească, cu „acel capital de tinerețe și avânt, de la 1861 încoace, aștriștii: dr. Eugen Nicoară, istoricul Vasile Netea, protopopul Ariton Marian Popa, avocatul Aurel Baci, profesorul Ioan Bozdog, profesorul Horia Teculescu, preotul Gheorghe Oprean, doctorul Valer Russu, mulți alți dăruți Cauzei, Neamului, Bisericii și Țării, au trudit enorm să ne lase nouă, urmașilor, acele „zidiri umplute cu suflete”: cămine culturale, biserici, școli, monumente în memoria și pentru cinstirea eroilor căzuți pentru întregirea Neamului, troițe. Totul sub deviza: „Nu vorbe răsunătoare, ci fapte!”.

Cu părintească purtare de grijă, de apărători ai legii strămoșești, prin „Șoimii Carpaților” a fost impusă deviza: „Totul pentru națiune, nimic pentru tine, nici câștig, nici glorie!”, sub „podoaba Casei Domnului”. Era vremea în care profesorul Iuliu Hațieganu, întemeietor de școală românească de medicină, la Cluj, spunea: „În aceste vremuri, mai mult ca oricând, neamul nostru are nevoie de bărbați, nu ai vorbelor, ci ai faptelor!”.

Ne vom referi tocmai la câțiva dintre bărbații faptelor. Unul dintre ei a fost dr. Eugen Nicoară, un Mecena al românilor de pe Valea Superioară a Mureșului, demn continuator al lui Andrei Șaguna, Al. Șterca-Șuluțiu, Vasile Ladislau Pop, Timotei Cipariu, George Barițiu, Andrei Bârseanu, Vasile Goldiș, Iacob Bologa, Iuliu Moldovan, Ioan Micu Moldovan, Nicolae Popoviciu, Alexandru Mocsony, de pe vremea în care despărțămintele erau „adevărate cetăți ale națiunii și ale culturii noastre”.

Figură proeminentă a fost dr. Eugen Nicoară, fost președinte, timp de 20 de ani, al Despărțământului Reghin al ASTREI, alături de alți înaintemergători, cu acel „capital de tinerețe și avânt”, înaintași și contemporani: Ioan P. Maior, istoricul Vasile Netea, protopopul Ariton Marian Popa, Galaftion Șagău, dr. Ioan Harșia, Vasile Duma, Alexandru Ceușianu, Gheorghe Maior, Petre A. Boțian, Dumitru Antal, Ioan Maloș, Vasile Nicolescu, mai tinerii Iuliu Șerbănescu, Iustin Handrea, Ilie Șandru, Mihail Tomșa și mulți alții, care cu abnegație și credință, au slujit interesele naționale, cu iubire de neam și de patrie, pentru ei veșnic crez înălțător.

Un astfel de bărbat al faptelor pe aceste meleaguri, dintotdeauna românești, a fost dr. Eugen Nicoară, plecat, aureolat de fapte, dincolo de mormânt, după ce și-a făcut, din plin, datoria față de „Dumnezeu și neamul său”, pentru a folosi cuvintele filosofului Petre Țuțea, aici, într-o Transilvanie a suferințelor românilor ardeleni, în care puterea de a nădăjdui într-o înfrățire a intelectualilor cu țărani făcea parte din fireștile aspirații ale Neamului, dar și din istoria Transilvaniei de la 1861 încoace, anul înființării Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Prin străluciții ei luptători pe baricada interesului național, buni români și buni creștini, membrii ASTREI, așa cum mereu a făcut-o dr. Eugen Nicoară, au apropiat biserica de școală, satul de oraș, despărțămintele devenind „adevărate cetăți ale naționalismului și culturii noastre”, adunând în Ardeal energiile, puterile Neamului, cu acea „vie substanță națională”, cu unicul scop al luminării Neamului.

Despărțământul Reghin al ASTREI ia ființă la 3/14 aprilie 1874 (președinte - Ioan P. Maior), urmând să aibă una dintre cele mai cuprinzătoare, mai bogate activități, în programul stabilit fixându-și

„încurajarea tinerimii române la îmbrățișarea comerțului și a industriei, informații despre pruncii care frecventează școlile populare, regulat, precum și despre școlarii români care studiază pe la școlile normale, gimnaziale, universitare”. După președinții Ioan P. Maior, Patriciu Barbu (cu rol important în mișcarea Memorandumului, alături de Ion Rațiu și Vasile Lucaciu), P. Uilăcan, protopopul Galaftion Șagău, avocatul Ioan Harșia, protopopul Vasile Duma, la 19 februarie 1923 la conducerea Despărțământului Reghin al ASTREI vine dr. Eugen Nicoară, „scriind cea mai frumoasă pagină din istoria culturală a regiunii, o pagină de aur”. Douăzeci de ani a rămas în fruntea intelectualilor orașelor, protopopilor, medicilor, avocaților, profesorilor, preoților, învățătorilor, notarilor, funcționarilor destoinici, țăranilor! Neobosit, dăruit cauzei, președinte al Despărțământului Reghin al ASTREI, director al Spitalului reghinean, cutreierând sat după sat, i-a sprijinit pe țărani, dându-le sfaturi, fiindu-le aproape la bucurie și la necaz, formând cercuri culturale puternice, cu conducători destoinici.

Personalitate complexă, fost bursier „Emanoil Gojdu”, dr. Eugen Nicoară va fi dedicat, trup și suflet, propășirii românilor din arealul reghinean, „chirurg de renume, promotor cultural, filantrop”, prin „uriașa sa putere de muncă, neistovita sa hărnicie și incomparabilul său spirit de jertfă”, munca fiind scopul vieții sale. Mereu tânăr, gata de luptă și de jertfă, dă bani din buzunar pentru înzestrarea tuturor așezămintelor de el ridicate, pentru cultura și credința strămoșească, promovând o întreagă generație de intelectuali tineri, inimoși și capabili, creându-și în jur acel „nimb de legendă”, binemeritat al omului de excepție.

Considerând că trebuie să preia ideile tatălui, preotul Grigore Nicoară, cel care a condus Despărțământul Gurghiului, a decis să ducă mai departe făclia luminării satelor, infirmând opiniile celor care, prinzând gust de politică, cultivau ideea că, după formarea României Mari, prin Unirea de la 1 Decembrie 1918 și înfăptuirea idealului național, n-ar mai fi nevoie de ASTRA, rolul ei încheindu-se. Statul unitar, sub sceptrul regelui Ferdinand Întregitorul, ridica alte probleme ale reîntregirii, față de care ASTRA nu putea rămâne indiferentă, din nou sunând goarna „peste dealuri și văi, chemând

despărțămintele la muncă”. Acesta-i și motivul pentru care, la 19 februarie 1923, dr. Eugen Nicoară exclama: „Dormim un somn adânc și nepăsător la toate ce se petrec în jurul nostru!”, îndemnând să fim demni de înaintașii care „rând pe rând, au suferit o mie de ani sub apăsarea străină și, totuși, în împrejurări atât de vitrege, nespuse de grele, au păstrat, cu vitejie, limba și legea, ca să ni le poată lăsa moștenire sfântă nouă, prin testamentul lor bogat în fapte de eroism și idealism, legându-ne de suflet, sub blestem, ca să fim urmași vrednici”.

În „rama icoanei unirii”, dr. Eugen Nicoară a așezat acțiunile culturale, cele cu eficiență deosebită, de la Filea, Râpa de Sus, Râpa de Jos, Maiorești, Rușii Munți, Morăreni, Dumbrava, Luieriu, Pietriș, Adrian, Solovăstru, Nadășa, Sânmihai, Șerbeni, Sântu, Idicel, din toate satele zonei, Despărțământul Reghin al ASTREI distingându-se „prin activitate laudabilă”, remarcată și la Adunarea Generală a Asociațiunii de la Reghin, din anul 1925, la care au participat nenumărate personalități ardelenene, din Vechiul Regat, din Bucovina și Basarabia, printre ei aflându-se: mitropolitul Vasile al Blajului, Vasile Goldiș, Ion Lapedatu, Al. Russo, Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, Ștefan Meteș, Tiberiu Brediceanu, Zaharia Bârsan, Emil Isac, Adrian Maniu, Horia Petra Petrescu, Nicolae Colan, Emanoil Bucuța, Pantelimon Halipa, Alexandru Lupeanu-Melin, Ilie Dăianu, arhiepiscopul Gurie, din partea Basarabiei. Prilej cu care Vasile Goldiș și dr. Eugen Nicoară au omagiat, în fața Adunării Generale, „ca pildă de jertfa și muncă”, la împlinirea celor 50 de ani de la moarte, pe baronul Vasile Ladislau Pop (fost președinte al ASTREI între 1867-1875), care își duce somnul în cimitirul din Reghin, și pe Visarion Roman, fondatorul Băncii „Albina”, de la a cărei moarte se împlineau 40 de ani. Cu acel prilej, Vasile Goldiș, spunea: „Ne vom aduce aminte că limba am moștenit-o din cerbicioasa lor rezistență, că iubirea noastră de neam ne-au hărăzit-o lacrimile lor, vărsate pe gheața muncită pentru alții, că dârza noastră hotărâre de a curăța polomida din hotare și a preface țara în grădina cinstei și a dreptății e suptă din sufletele de mucenici ale înaintașilor noștri, care au știut să moară pentru dreptate și au știut să rămână săraci în mijlocul grămezii de bani (...)

Să ne ajute Dumnezeu ca generația noastră să facă un pas înainte spre idealul de mărire și fericire al națiunii române, care nu se poate zidi decât pe dreptate, muncă, cinste, omenie". În luarea sa de cuvânt, dr. Eugen Nicoară spunea: „Cel dintâi ideal al nostru a fost, până acum, unirea tuturor românilor. S-a înfăptuit acest ideal, și acum din el răsare altul, și mai falnic, care trebuie să ducă la cel mai suprem ideal: la împlinirea chemării sublime ce o așteaptă Dumnezeu de la acest neam, căci așa este chemarea noastră (...) să luminăm întunericul prin lumină, să scriem dreptatea dumnezeiască, prin credința nestrămutată a strămoșilor noștri". Entuziasmat de cele petrecute la Reghin, cronicarul Al. Lupeanu-Melin comenta: „Două zile întregi, Reghinul nu a mai fost al sașilor bogați și mândri, ci al românilor de pretutindeni, al țăranilor frumoși din jur și din munții apropiați, care, prin călușeri și prin dansurile lor, prin feciorii și fetele lor, prin sănătatea și vigoarea pe care au dovedit-o, cu acel prilej, au arătat că noi suntem stăpânii adevărați ai Mureșului de Sus (...) Ne-au crescut inimile văzându-i".

Acelei „chemări a luminării întunericului prin lumină”, prin credința nestrămutată a strămoșilor, i-a răspuns dr. Eugen Nicoară, prin conferințe, broșuri, biblioteci înființate, prin „lucrări proprii pentru luminarea poporului”, cu caracter moral, istoric, religios și folcloric. Totul, din propriul buzunar al medicului-președinte. Vreme de patru ani își dedică puterile pentru a realiza, din bani proprii, pentru a rămâne mărturie viitorimii, edificarea Spitalului din Reghin, numit „Spitalul lui Nicoară”, costând 6.000.000 de lei, adunați ban cu ban. Iar truda lui, într-adevăr, „nu se va putea uita”. Spitalul, dăruit Episcopiei Ortodoxe a Clujului, gest unic, mai avea un rol esențial în viața Despărțământului Reghin: din veniturile lui au putut studia, ca bursieri, mulți elevi și studenți mureșeni prin Fundația „Preot Grigore Nicoară”, înființată în memoria tatălui lui.

Model de iubire de Biserică și Neam, asemănat cu Emanoil Gojdu, dr. Eugen Nicoară, cel care prin opera sa, care-i spitalul reghinean, s-a cununat cu veșnicia, alături de acest „loc al alinării suferințelor” ne-a lăsat o altă realizare remarcabilă, tot din buzunarul propriu înfăptuită, cu suma de 5.000.000 de lei, Palatul Culturii din Reghin, Casa de Cultură de azi, care-i poartă numele.

„Las după mine doi feciori - spunea dr. Eugen Nicoară: Spitalul și Palatul Culturii!”.

Deși foarte ocupat cu spitalul, dr. Eugen Nicoară a desfășurat o bogată și susținută muncă de culturalizare a satelor mureșene, privind combaterea bolilor molipsitoare, problemele traiului sănătos, mândria națională, propășirea neamului, iubirea Patriei, cinstirea eroilor, naționalismul, limba și credința, combaterea superstițiilor, creșterea copiilor, igiena săteanului, școala și cultura, alcoolismul (lucrarea medicală „Tinerețe-Bătrânețe” fiind încununată, de Academia Română, în anul 1934, cu Premiul Năsturel Herescu!), Despărțământul Reghin al ASTREI nelăsând „nicio comună fără cerc cultural și bibliotecă”, iar „Călușerul”, joc tradițional de pe Mureș, jucat de tinerii intelectuali, a fost reactivat la balurile tradiționale ale ASTREI, ținute, în fiecare an, la 10 august. Iau ființă școli țărănești pentru bărbați și pentru femei, coruri, sunt ridicate și sfințite foarte multe troițe, cu ocazia unor praznice creștinești, risipite pe întreg cuprinsul Despărțământului, troițele fiind simbolurile unei mari biruințe față de trecut, ridicate în cele mai luminoase locuri. În anul 1936, dr. Eugen Nicoară și Vasile Netea scot culegerea de folclor „Murăș, Murăș, apă lină” (vol. I), cu o prefață elogioasă a scriitorului Ion Agârbiceanu, „prima încercare de a scoate la lumină comorile sufletului românesc de pe aceste meleaguri”, succesul ei egalând pe cel al cărții, tot de cei doi scrisă: „Figuri mureșene”.

Participând la sărbătorirea celor 75 de ani de la întemeierea ASTREI, de la Blaj, când cei 300 de șoimi de pe Mureș au defilat prin Mica Romă, alături de echipele de călușeri, stârnind un entuziasm deosebit, „surprins de disciplina, de strălucirea portului și de cadențele romane ale acestor tineri, însuși M.S. Regele Carol II, președinte de onoare al ASTREI, a binevoit a chema în loja sa pe dr. Nicoară și a-i înmâna, personal, medalia «Meritul Cultural», ca o regală răsplată pentru toate străduințele și jertfele depuse până atunci în slujba ASTREI”.

Numai că înviforate sunt, uneori, căile istoriei! În toamna anului 1940, după Diktatul de la Viena, dr. Eugen Nicoară este arestat și închis pentru „injurii aduse națiunii maghiare”.

Pus în libertate, în anul următor, este cercetat mereu de oficialitățile ungare și forțat să treacă granița vremelnică, expulzat „pe drumul pribegiei”. Se stabilește la Brașov, unde va conduce activitatea Spitalului „Gh. Mârzescu”, iar din toamna anului 1943, cu grad de căpitan, este concentrat la Marele Stat Major. În toată această perioadă, dr. Eugen Nicoară nu-i uită pe „drumarii” Diktatului de la Viena și, împreună cu Vasile Netea, sprijină acțiunile Căminului „Avram Iancu” al refugiaților ardeleni, de la Muzeul Satului din București.

După război, se întoarce la Reghin, încercând să refacă ce distrusese administrația horthystă în cei patru ani de ocupație vremelnică. La scurt timp urmează și el soarta multor intelectuali români: închisoarea și munca la Canal.

După eliberarea din închisoare, trăiește în Reghinul atâtor vise și realizări, ostracizat de oficialitățile comuniste, dar iubit și ocrotit de oamenii pentru care a făcut atâta bine.

Se stinge din viață la 3 mai 1983, la vârsta de 92 de ani, cel care relua îndemnul lui Nicolae Iorga: „La muncă dar, la muncă năprasnică și fără odihnă!”, „credincios ascultător al acestui îndemn”, despre care, în rândurile de încheiere ale cărții „Sub stindardul ASTREI”, din anul 1939, istoricul Vasile Netea scria: „Să dea Dumnezeu mulți ca dânsul!”. Deoarece, în aceste vremuri, mai mult ca oricând - spunea dr. Iuliu Hațieganu, în prefața cărții amintite -, „neamul nostru are nevoie de bărbați, nu ai vorbelor, ci ai faptelor! (...) Pe unde a umblat, și a umblat atâta, vorbele lui au fost urmate de fapte: troițe, monumente, școli, case culturale, biserici și ceea ce este, poate și mai important, aceste zidiri le-a umplut cu suflete”.

*

„Ea (ASTRA) s-a născut - spunea Nicolae Iorga - din curentul neîntrerupt spre lumina care a însuflețit măcar pe românii din Ardeal și din ținuturile ungurești, din iubirea adevărată către popor, căruia îi trebuiau școli tot mai bune și mai românești, pentru a putea sta alături cu alți locuitori ai acestui pământ. Ea și-a dus la îndeplinire, într-o clipă rară, menirea, când amintirile unor primejdioase lupte purtate împreună uniseră în inimi pe credincioșii celor două biserici rivale totdeauna, din nenorocire dușmance uneori, în care anume împrejurări au împărțit neamul nostru din acele părți amenințate.

De la început, Asociațiunea a fost, și a lui Șaguna, și a lui Șuluțiu, și a blăjenilor, și a sibienilor, și a uniților, și a neuniților. Unde dezbină legea unește cartea și lumina”. Corolar al eforturilor românilor de pe cuprinsul Transilvaniei, actul nașterii Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA), la Sibiu, în 1861, „a marcat victoria cărturarilor luptători ai Școlii Ardelene, dar și a luptătorilor cărturari de la 1848.”

„Întreaga activitate a ASTREI sighișorene din această etapă - scriau Petcu Mercurie și Gheorghe Gavrilă în «Astra sighișoreană (1861-1950) și Horia Teculescu (1897-1942)»” - va fi dominată, începând cu anul 1926, dar, mai ales, cu anul 1930, „de marea personalitate a lui Horia Teculescu”, incontestabil figura cea mai luminoasă, motorul, energia, combustia, argintul viu ale Despărțământului sighișorean al ASTREI. Cine-i Horia Teculescu? Fiul lui Justinian Teculescu, episcop de Cetatea Albă. În perioada 1924-1932, Horia Teculescu a fost directorul Liceului de Băieți - „Principele Nicolae”, din Sighișoara, care, ca președinte activ, din anul 1930, conduce, exemplar, ASTRA sighișoreană, timp de 12 ani, până în anul 1942, când este chemat la Domnul.

Născut la 21 aprilie 1897, la Râșnov, școala primară o urmează acasă, se înscrie apoi la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, renumit în acea perioadă prin școala bună și dascălii lui, prin viitoarele personalități date în timp, unde-l are coleg pe viitorul mare poet și filosof Lucian Blaga, iar profesor pe vestitul pedagog Virgil Onițiu, reghinean de loc.

„Horia Teculescu reprezintă, pentru Sighișoara și fostul județ Târnava Mare, cea mai mare personalitate din domeniul culturii și învățământului românesc pentru perioada dintre cele două războaie mondiale.”

Sighișoara, oraș „cu plăpândă viață spirituală românească înainte de Unire, devine unul dintre cele mai active centre culturale românești de dincolo de Carpați”. Ca și Blaga (sfătuit de fratele mai mare, rănit în luptele din Galiția, că doar „n-ai făcut oase, ca să ți le împrăștii pentru împăratul”, cu gândul doar să scape de recrutare, înrolare și război, deci pentru a fi scutit de „slujba la împăratu”, se înscrie, alături de alți șaguniști (Lucian Blaga, D.D. Roșca, Andrei Oțetea, Nicolae Colan),

la Seminarul Teologic din Sibiu. Apoi, drumurile lor se despart. Lucian Blaga și D.D. Roșca se înscriu la Facultatea de Filosofie din Viena, Andrei Oțetea, la Istorie, la Iași și București, Nicolae Colan urmează Teologia, devenind rector al Institutului Teologic din Sibiu (mai apoi Mitropolit al Ardealului), iar Horia Teculescu studiază Filologia la Budapesta și București, fiind, ulterior, profesor la Alba Iulia și Sighișoara.

„Fiu adoptiv”, Horia Teculescu este fermecat de frumusețea orașului Sighișoara și a împrejurimilor. „...Sighișoara apare călătorului - scria el mai târziu - ca o cetate de basm, iar orașul încântă privirea prin varietatea aspectului său (...) Privită de pe Villa Franca, apare ca o vedere ce pare a fi creată de imaginație. Așezarea Sighișoarei, cu cetatea situată pe un deal, ce ocupă partea centrală a orașului, cu pitorescul ei specific i-au făcut pe mulți admiratori să numească orașul «Perla Târnavelor»”. O descriere demnă de reținut, cuprinsă și în «Oameni și locuri din Târnavă Mare» (1933): (...), o priveliște fără pereche, în care creațiunea lui Dumnezeu se-nfrățește cu ce a înfăptuit mâna omului. E Sighișoara... De aceea, probabil, cei mai mulți călători au spus că această «Perlă a Târnavelor» e o cetate din povești”.

Horia Teculescu a întreținut o vastă corespondență cu Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Ion Bianu (președintele Academiei Române), Cezar Petrescu, Păstorel Teodoreanu, Aron Cotruș, Gheorghe Bogdan Duică, Ovid Densușianu. Interesantă este, de pildă, corespondența cu fostul coleg de liceu, Lucian Blaga, ajuns „în largul vieții diplomatice” - cum se exprima Horia Teculescu -, „iar eu în strâmtoarea provinciei”. Aflat, în misiune diplomatică, la Varșovia și la Praga, Lucian Blaga aduna material pentru „principala operă filosofică”, „a cărei idee o poartă cu sine, de vreo câțiva ani”. Printr-o scrisoare din 26 noiembrie 1927, îi cerea lui Horia Teculescu: „Am nevoie de un studiu asupra lui Miron Costin. Îmi vei trimite și pe Neculce”. Într-o altă scrisoare, expediată de la Berna, Blaga îi reproșa lui Horia Teculescu faptul că nu i-a trimis culegerea de folclor „Pe Murâș și pe Târnavă”, asupra căreia s-a pronunțat elogios Nichifor Crainic (în „Gândirea” nr. 4, din 1930), autorul „Șesurilor natale” și al „Darurilor pământului” considerând culegerea „o comoară de inedite”.

Citind rândurile lui Nichifor Crainic, apărute în „Gândirea”, Lucian Blaga îi scrie, la 17 februarie 1930: „Scumpe Horică, am citit astăzi rândurile lui Crainic și m-a prins dorul să stăm de vorbă. Se poate să nu-mi trimiți și mie «Florile de pe Târnave»? Îți doresc ție și alor tăi sărbători frumoase, ca florile pe care se spune că le-ai cules”. Lucian Blaga reține șase doine pentru „Spațiul mioritic” și trei poezii pentru Antologia de poezie populară.

Teculescu a debutat, ca publicist, în anul 1921, cu lucrarea „Scriitori ca luptători pentru unirea neamului”, într-o revistă din Arad. Tipărește anuarele Liceului „Principele Nicolae”, din Sighișoara, scrie monografia despre Virgil Onițiu, un loc aparte ocupându-l, în preocupările lui, Gheorghe Bogdan Duică, în lucrarea „Un dascăl al dascălilor”, menționată și în monumentală operă a lui George Călinescu - „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”.

Atras de proeminente personalități ale culturii românești, ca publicist, Horia Teculescu „s-a aplecat asupra operei lui Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Octavian Goga, idolul vieții sale fiind autorul «Luceafărului»”. În anul 1935, prin Decretul regal nr.1.376, pentru contribuția lui esențială în slujba culturii românești și a învățământului, i s-a conferit distincția de «Cavaler» al ordinelor «Steaua României» și «Coroana României».

Horia Teculescu „și-a văzut încununată bogata activitate de publicist cu două premii ale Academiei Române: în anul 1932, pentru culegerea de folclor „Pe Murăș și pe Târnave” (la propunerea „poetului pătimirii noastre”, Octavian Goga) și pentru valoroasa monografie „Virgil Onițiu - un educator deschizător de suflete și ziditor de idealuri” (apărută în revista „Țara Bârsei” de la Brașov, 1936). Raportul Academiei pentru premiarea cărții despre Virgil Onițiu a fost redactat de Onisifor Ghibu, profesor la Universitatea din Cluj: „În literatura noastră pedagogică - preciza el -, eu nu cunosc altă lucrare care să-l învie atât de complet și de magistral pe vreunul din dascălii care au ostenit pentru îndrumarea culturii și educația neamului”.

Din bogata moștenire culturală, lăsată de Horia Teculescu, fac parte și conferințele din anul 1926, despre „sora noastră cea mezină”, „furată, trădată mereu” - Basarabia, sub titlul „Zbuciumul unui veac”, susținute la Sighișoara, Alba Iulia, orașul Marii Uniri,

și, în Basarabia, la Cetatea Albă. „Basarabia - scria el - a fost cel mai chinat pământ românesc. Istoria Basarabiei e istoria suferinței, e povestea durerii unei părți din neamul nostru, care s-a zbatut mereu, fiindcă n-a voit să moară. Viscolul iernii a venit totdeauna de dincolo de Nistru, și tot de acolo ne-a venit viforul durerii. (...). Și dacă Europa e o cetate a culturii și civilizației umane, poarta amenințată a acestei cetăți e la Nistru. Străjerul acestei porți e santinela română. Stema cetății Hotinului a fost un ostaș la pândă: e simbolul paznicului de la porțile Cetății”. Sub cizmă rusească, în Basarabia a avut loc „surghiunirea preoților care nu-și lepădau limba”, de către prigonitorul episcop Pavel Lebedev, urmată de arderea tuturor „cărților vechi moldovenești, încălzind cu ele, șapte ani, palatul mitropolitan”. Procesul de rusificare s-a desfășurat prin intermediul administrației (...), prin biserică și școală rusească”.

Activitatea susținută, de strălucit folclorist, așa după cum arătam, a lui Horia Teculescu, s-a finalizat prin culegerea „Pe Murăș și pe Târnave. Flori înrourate (doine și strigături)”, „Capodoperă a vieții sale”, o muncă titanică a unui intelectual, aureolată, în anul 1932, cu Premiul Academiei Române. Președintele Academiei, prof.univ. Ion Bianu, reputat filolog, scria laudativ, la 11 ianuarie 1931: „Am citit cu viu interes și mulțumesc de frumoasa D-tale scriere «Pe Murăș și pe Târnave». Ea cuprinde un măreț buchet din cele fiori sufletești și poetice în care s-a delectat copilăria mea, trăită în văile dintre Târnave, între Mediaș, Blaj și Cetatea de Baltă. (...) Ai făcut o lucrare frumoasă și folositoare (...), o latură de sensibilitate a fondului artistic al neamului românesc, cum se arată în mijlocul dulcelui nostru Ardeal, cea mai dulce, cea mai frumoasă parte din lume. Să trăiești!”. „Cele mai frumoase doine au răsărit pe Murăș și pe Târnave - scria Horia Teculescu -, unde robia a fost mai grea, sărăcia mai mare și, ca urmare, durerea a răscolit mai mult sufletul românului (...) Doina rămâne cântecul durerii neamului, al dorului, cântecul stăpânit de o pătrunzătoare melancolie, de o duioșie care caracterizează sufletul românesc”.

Remarcabilă este atitudinea marelui patriot, aartistul Horia Teculescu, președinte al Ligii Antirevizioniste din județul Târnava Mare,

dovedită prin acea „Chemare” din Sighișoara, la 20 noiembrie 1936: **„Români! Nu putem rămâne nepăsători la-ncercările unora de a schimba rânduiala așezată în lume după războiul cel mare. Suntem datori să răspundem acestor năzuințe, arătând lămurit dreptul nostru asupra hotarelor de azi ale țării. Veniți, dar, cu toții, la adunarea de protestare împotriva tendințelor revizioniste, care va avea loc marți, 1 Decembrie, ora 10, în fiecare comună din județul nostru.**

Veniți să ne închinăm tuturor luptătorilor cari s-au jertfit pentru România de azi, chemând ajutorul lui Dumnezeu și vrednicia oamenilor la un sfânt legământ de păstrare neatinsă a granițelor țării, pe vecii vecilor!

Veniți s-afirmăm limpede că, prin hotărârea Unirii, la 1 Decembrie 1918, Ardealul s-a rostit pentru totdeauna!

Veniți s-arătăm lumii gândul nestrămutat de-a stăpâni statornic acest pământ și să spunem răspicat că nu vom lăsa nicio fărâmbă din el s-ajungă în mâini străine!

Destul ne-am zbuclumit în cursul veacurilor, până am ajuns la întregirea neamului. Destul au năzuit înaintașii noștri cu gândul la vremurile de azi. De aceea, vrem să se știe că vom apăra, cu îndârjire, moșia strămoșească, având neclintită încredere în drepturile noastre asupra ei. Vrem să lăsăm urmașilor neatins pământul sfânt, frământat cu sângele atâtor eroi.

Vrem să se știe deslușit, în largul lumii, că-n pământul Daciei, numai urmașii lui Traian au cuvântul, căci ei sunt aici cei mai vechi locuitori, ei sunt cei mai mulți și ei l-au muncit statornic, nepărăsindu-1 nici în cele mai grele vremi.

În fața uneltirilor, nicio descurajare!

Aducându-ne aminte de trecut, necunoscând odihnă în truda pentru binele neamului, să privim cu-ncredere viitorul. Legați de acest pământ, cu trup și suflet, noi l-am străjuit prin furtunile veacurilor.

Aici ne-am pomenit și aici rămânem, c-aici ne-a așezat Dumnezeu!”

Emoționantă, patetică chemare a președintelui ASTREI sighișorene! Era cu patru ani înainte de Diktatul de la Viena.

Din păcate, el nu va mai apuca să vadă liber, revenind la trupul țării, nordul Ardealului furat. Se stinge din viață, doborât de tuberculoză, la 2 august 1942. Slujba de înmormântare a avut loc la 5 august, fiind oficiată, la Catedrala Ortodoxă, de protopopul Emilian Stoica. Tiberiu Stănoiu, elevul care i-a purtat crucea, mărturisea că „la căpătâiul lui Horia Teculescu se aflau două cărți: «Biblia» și poeziile Luceafărului, Mihai Eminescu” .

După Horia Teculescu a rămas și o bogată corespondență, dovadă fiind scrisorile de la Lugian Blaga, Liviu Rebreanu, Cincinat Pavelescu, Gheorghe Bogdan-Duică, I. E. Torouțiu, Cezar Petrescu, I.A. Brătescu-Voinești, Mihail Sadoveanu, Nicolae Iorga, Octavian Goga, I.A. Bassarabescu, G.T. Kirileanu, Mario Ruffini (Torino), Ion Bianu (președintele Academiei), C.C. Giurescu, Ion Breazu, Nicolae Colan, Onisifor Ghibu și alții.

Despre Horia Teculescu și „cea mai productivă activitate a ASTREI” s-a pronunțat și Emanoil Bucuța: „Ne vom mai întâlni cu numele lui, atunci când va veni ziua ca să-i sărbătorim pe cei care au crezut, pregătind astfel, chiar dacă soarta îi va fi luat dintre cei vii, în acea mare zi. Este un drept al morților pentru credință, pe care nimeni nu li-l poate lua”. „... A condus, timp de 16 ani - scria Ion Breazu -, unul din cele mai bune licee românești de dincoace de Carpați (n.n. - «Principele Nicolae»), care poate fi o creațiune a sa, apoi, ca președinte al Despărțământului ASTREI, a reușit să facă acest oraș, cu o plăpândă viață spirituală românească înainte de Unire, unul din cele mai active centre românești culturale de dincoace de Carpați”. În elogiul publicat în coloanele revistei „Transilvania”, despre „voievodul” spiritual - Horia Teculescu, în anul 1942, anul dispariției premature și al coborârii lui în mormânt, despre precursorul „localismului creator” din Transilvania, universitarul Ion Breazu scria: „Puțini dintre președinții ASTREI au organizat atâtea conferințe de aleasă calitate și, mai ales, puțini au ridicat atâtea monumente și plăci comemorative”.

Este, cu totul, îndreptățită, și în cazul lui Horia Teculescu, trecut „în viața cea nemuritoare”, reflecția lui Nicolae Iorga: „Nu văd în moarte, nici groapa de umbră a mormântului, nici poarta de lumină deschisă asupra cerului; nu văd, nu vreau să văd decât clipa supremă a judecării asupra felului cum ți-ai pus puterile în serviciul umanității”. „...Lăsați-ne să-i purtăm gândul - scria cândva Virgil Onițiu, dascălul model pentru Horia Teculescu - la măreția trecutului și la speranțele viitorului”.

La 12 decembrie 1943, lui Horia Teculescu, cel pe care Ion Breazu îl vedea „voievodul spiritual al Sighișoarei, fără blazon, dar recunoscut de toată lumea”, i s-a ridicat un bust (distrus de o bombă germană în septembrie 1944), operă a sculptorului Ion Vlasiu, pe al cărui soclu era săpată următoarea inscripție: „Slujind în interesul altora, consumă-te tu!”.

*

O bogată activitate a avut, în perioada interbelică, în acea logică firească a evenimentelor culturale și sociale, și Despărțământul Târgu-Mureș al ASTREI, prin protopopul ortodox Ștefan Rusu, membru al Asociațiunii din anul 1890, protopopul greco-catolic al Giurgeului și al Târgu-Mureșului - Elie Câmpeanu, născut la Gorenii, decorat, pentru întreaga sa activitate culturală, personal, de Nicolae Iorga, profesorul doctor Ioan Bozdog, de la Liceul „Alexandru Papiu Ilarian”, președinte al Despărțământului Târgu-Mureș al ASTREI, publicist, parlamentar, prefect al Mureșului, avocatul Aurel Baci, participant la Marea Adunare Națională, de la Alba Iulia, profesorii Nicolae Sulică, Grigore Ciorte, Traian Popa (prefect al Odorheiului, autorul valoroasei monografii a Târgu-Mureșului), Nicolae Albu, alți intelectuali de seamă ai locului și ai acelor timpuri.

*

Un membru activ al Despărțământului zonal Târnăveni al ASTREI a fost protopopul Gheorghe Oprean, absolvent al Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov, printre dascăli avându-l pe ilustrul profesor Virgil Onițiu, urmează Academia Teologică din Arad, devenind preot ortodox.

Declanșarea Primului Război Mondial îl smulge din mijlocul credințelor lui.

Înaintat la gradul de „preot căpitan în rezervă” este chemat „sub arme”, ca preot militar la Regimentul 64 - Orăștie, peste 90% format din militari români. Ajunge pe frontul italian, unde doar printr-o minune scapă de moarte, în luptele de pe muntele Meleto, din Tirol, salvat de doi camarazi.

După ce cunoaște ororile și privațiunile militare ale războiului, preotul-căpitan Gheorghe Oprean ajunge la Viena, în primăvara anului 1918, cu întreg regimentul. Între timp, la Mărăști, Mărășești și Oituz, Armata Română, refăcută, dă dovadă de acte de eroism împotriva diviziilor „spărgătorului de fronturi” - feldmareșalul Mackensen. La Viena, în cafeneaua „Vestmünster”, în care se întâlneau ofițerii români, preotul militar Gheorghe Oprean îl cunoaște pe sublocotenentul de artilerie Iuliu Maniu, viitorul lider al PNT, abia sosit de pe front. La 31 octombrie 1918, la restaurantul „Veigel”, din Dreherpark, are loc prima Adunare Generală a ofițerilor ardeleni, bănățeni și bucovineni, printre ei aflându-se Iuliu Maniu și poetul Andrei Mureșanu. Gheorghe Oprean este ales secretar al „Sfatului central al Ofițerilor și Soldaților din Ardeal, Banat și Bucovina”, căpitanul Traian Popa, și el viitor marcant membru al ASTREI, fiind președinte, Iuliu Maniu devenind președinte politic din partea Ardealului și a Banatului. Idealul comun care-i însuflețea pe toți era: libertate și unire! În curtea cazarmii „Franz Ferdinand” din Viena, înaintea plecării spre țară, ostașii români depun jurământul și este sfințit Tricolorul.

O precizare necesară. În acel haos generalizat al destrămării imperiului, la cererea autorităților vieneze, ostașii români au fost cei care, la Viena, în inima Europei, au menținut liniștea și ordinea. „Mare minune! - exclama Gheorghe Oprean. Să ajungem noi, românii, să păzim comorile vienei, noi, care, de sute de ani, am fost împilați de perfida Vienă!” Urma Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 și făurirea României Mari, moment entuziast, de referință, la care și Gheorghe Oprean a participat.

Demobilizat, preotul militar și-a reluat parohia Suplac. Numai că, în aprilie 1919, este chemat, din nou, ca preot militar al Regimentului 107 - Infanterie, sub arme. Armata lui Bela Khun, omul lui Lenin, aflat în fruntea Republicii Ungare a Sfaturilor, atacă tânăra Românie Mare. La începutul lunii august 1919, Budapesta este ocupată de oastea română, opinca și steagul românesc fiind puse pe Parlamentul Ungariei. Gheorghe Oprean demobilizat la 31 octombrie 1919, revine slujitor al sfântului altar, devenind protopop.

Timpul a trecut. Prin pactul tâlhăresc „Ribbentrop-Molotov”, bucăți din România sunt rupte, și în Vest, și în Est, și în Sud, iar după 23 august 1944, la putere vin potentății vremii comuniste, acei obedienți Moscovei, aserviți URSS. Gheorghe Oprean este înjosit, șicanat, pentru că, de fiecare dată își încheia astfel predicile în biserică: „Și tot ce-i românesc nu piere și nici nu va pieri!”. Nu i se iartă nimic protopopului, fostului preot militar-căpitan al Armatei Române, a stristului Gheorghe Oprean. Nu i se iertă „vina” de a fi participat la Adunarea de la 1 Decembrie 1919, de la Alba Iulia, că a fost secretar al Sfatului Ofițerilor și Soldaților de la Viena, nici că a luptat, în august 1919, până peste Tisa, împotriva ambițiilor Republicii Ungare a Sfaturilor lui Bela Khun.

Eliberat din funcția de protopop, este înjosit și umilit, anul 1950 fiind, pentru el, acel început al calvarului. Percheziții, anchete, amenințări. Totul, pentru obținerea acelor „Protocoale” și „Note istorice”, cu numele tuturor celor de la Viena, ale participanților la Marea Unire, bine ascunse de el, pe care refuza să le pună în mâna autorităților comuniste din acel „obsedant deceniu”. Arestat, este dus la Canal, acel „Gulag românesc”.

Întors, abia își mai putea asigura traiul zilnic. Fără locuință, urmează pentru el frustrări, sistarea salariului, apoi suspendarea pensiei. Vindea obiecte din casă, enoriașii aducându-i „ouă, făină, slănină”.

Devenise un „dușman de clasă”. Este repus, parțial, în drepturi, abia în anul 1967. Cu o condiție: să predea acele acte - „protocoalele” Senatului (Sfatului) de la Viena, abil ascunse, cu mare grijă, cu o discreție absolută, în iconostasul de lemn al Bisericii „Sf. Gheorghe” din Târnăveni, al cărui ctitor era. Ca protopop pensionar, abia acum i se recunosc drepturile bănești.

Marele patriot, slujitor al Bisericii Neamului, care, cu devotament, și-a iubit Țara, a trecut la cele veșnice la 17 septembrie 1974. Cetățean de Onoare, post-mortem, al Târnăveniului, a avut, o dorință, care i-a fost îndeplinită. „Să mă duceți la mormânt cu carul cu boi, și pe copârșău să fie tricolor românesc, chiar numai cât un deget. Numai să fie!”

Aceștia au fost înaintemergătorii noștri, acei aștriști, bravi bărbați ai Neamului Românesc, luptători pentru Patrie, Credință, Tricolor, așa cum au fost prezentați și în cartea „Pentru credință, neam și țară” (autori - Lazăr Lădariu și Mariana Cristescu).

Într-adevăr, ei au fost bărbați, nu ai vorbelor, ci ai faptelor, fideli acelei convingeri astriste, ferme: „Totul pentru națiune, nimic pentru tine, nici câștig, nici glorie!”.

LAZĂR LĂDARIU

- Președintele Despărțământului Central
Județean Mureș al ASTREI -

Cuprins

I.	3
CATEDRALE ȘI BISERICI	11
EDIFICII ADMINISTRATIVE ȘI CASE PAROCHIALE	43
SPITALE ȘI DISPENSARII MEDICALE, CĂMINE, CASE CULTURALE ȘI MONUMENTE	53
Un Iov al vremii noastre / <i>Vasile Netea</i>	67
Cu „Astra” în regiunea Mureșului de sus / <i>Vasile Netea</i>	70
În rama Sfintei Icoane / <i>Dimitrie Poptămaș</i>	75
„Totul pentru națiune, nimic pentru tine, nici câștig, nici glorie!” / <i>Lazăr Lădariu</i>	77
Cuprins	95

